

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**
UNIVERSITY OF WEST ATTICA

ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΜΠΑΡΚΟΥΤΑ ΙΩΑΝΝΑ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΦΡΑΓΚΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

ΓΙΑΝΝΟΥΔΗΣ ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ \ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Καρύτσα Ευσταθία του Σωτηρίου με αριθμό μητρώου 17052 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του τμήματος Εσωτερικής Αρχιτεκτονικής, δηλώνω υπεύθυνα ότι: << Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής \ διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολο τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.>>

Η Δηλούσα
Καρύτσα Ευσταθία

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**
UNIVERSITY OF WEST ATTICA

**ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο Επανασχεδιασμός του διατηρητέου κτιρίου Παπαστράτου στο Αγρίνιο:
μετατρέποντας την καπναποθήκη σε φοιτητικές εστίες.**

**The Redesign of the preserved Papastratos building in Agrinio: transforming
the tobacco warehouse into student dormitories**

ΚΑΡΥΤΣΑ ΕΥΣΤΑΘΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΜΠΑΡΚΟΥΤΑ ΙΩΑΝΝΑ

ΑΘΗΝΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		Περίληψη
1ο. Κεφάλαιο		<p>Η παρούσα πτυχιακή αναφέρει δύο βιομηχανικά κτίρια στην πόλη του Αγρινίου, συγκεκριμένα την Καπναποθήκη Παπαστράτου και του Ξενώνα των αδελφών Παπαστράτου. Επιλέχθηκαν για να επαναχρησιμοποιηθούν και να στεγάσουν τις φοιτητικές εστίες του Αγρινίου, αλλά και να δημιουργήσουν πολυχώρους μέσα και έξω από αυτά με πολλές δραστηριότητες για όλους τους επισκέπτες. Τα δωμάτια βρίσκονται στους ορόφους, ενώ οι δραστηριότητες στο ισόγειο και στο υπόγειο του κτιρίου.</p>
1.1 Το Αγρινίο	10 - 11	
1.2 Καπναποθήκες του Αγρινίου	12 - 13	
1.3 Χαρακτηριστικά Καπναποθηκών Αγρινίου	14 - 15	
1.4 Καπνεργασία - Καπνεργάτες	16 - 17	
2ο. Κεφάλαιο		Abstract
2.1 Καπναποθήκη Παπαστράτου	20 - 21	<p>This thesis mentions two industrial buildings in the city of Agrinio, namely the Papastratos Tobacco Warehouse and the Papastratos Brothers Guest House. They were chosen to reuse and house the student residences of Agrinio, but also to create multi-spaces inside and outside them with many activities for all visitors. The rooms are located on the upper floors, while the activities are on the ground floor and basement of the building.</p>
2.2 Χαρακτηριστικά Καπναποθήκης Παπαστράτου	22 - 25	
2.3 Ανάλυση Περιοχής	26 - 29	
2.4 Ανάλυση Υψηστάμενου Κτιρίου	30 - 44	
3ο. Κεφάλαιο		Εισαγωγή
3.1 Παράδειγμα 1	46 - 47	<p>Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρει την περιοχή του Αγρινίου στο παρελθόν και τις καπναποθήκες που υπάρχουν, με τα χαρακτηριστικά τα οποία αποτελούνται. Επίσης καταγράφονται οι συνθήκες στις οποίες εργάζονταν και βίωναν οι καπνεργάτες.</p> <p>Το δεύτερο κεφάλαιο δίνει βάση στην καπναποθήκη Παπαστράτου του Αγρινίου αναλύοντας τα χαρακτηριστικά της και τις αλλαγές που έχει υποστεί από το παρελθόν μέχρι σήμερα. Αυτά φαίνονται μέσα από τα σχέδια της υφιστάμενης κατάστασης που τοποθετούνται παρακάτω. Παράλληλα περιγράφει την ευρύτερη περιοχή γύρω από αυτή.</p> <p>Στο τρίτο κεφάλαιο καταγράφονται τρία παραδείγματα. Το πρώτο παράδειγμα παρουσιάζει ένα βιομηχανικό κτίριο που μαρτυρεί πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τις καπναποθήκες Παπαστράτου. Τα επόμενα σχετίζονται με την κεντρική ιδέα του κτιρίου που επρόκειτο να ακολουθήσει.</p> <p>Το τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζει και αναλύει την σχεδιαστική πρόταση στον χώρο.</p>
3.2 Παράδειγμα 2	48 - 49	
3.3 Παράδειγμα 3	50 - 51	
3.3 Συμπαράσματα	52	
4ο. Κεφάλαιο		
4.1 Κεντρική Ιδέα	54 - 55	
4.2 Πρόταση Σχεδιασμού	56 - 81	
4.3 Ανάλυση Σχεδιασμού	82 - 123	
5ο. Κεφάλαιο		
5.1 Βιβλιογραφία	125 - 126	
5.2 Πίνακας Εικόνων	127 - 128	

1ο. κεφάλαιο

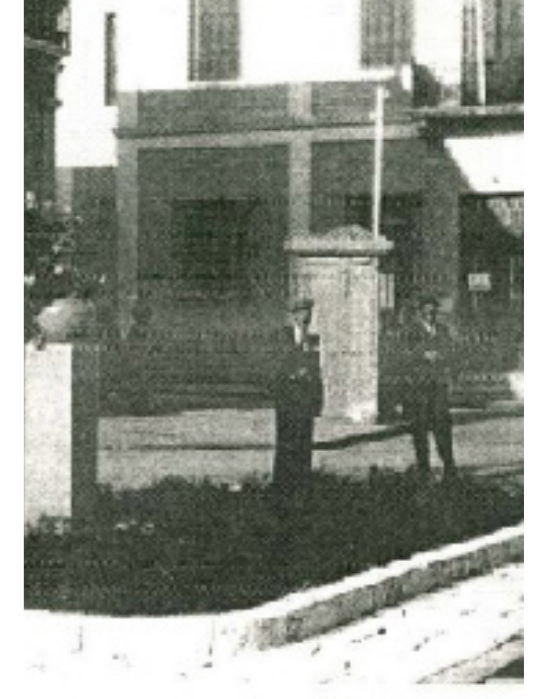
1.1 Πλατεία Ειρήνης στα τέλη του 19ου αιώνα

1.2 Πλατεία Δημοκρατίας στις αρχές του μεσοπολέμου

1.3 Οδός Χαρ. Τρικούπη στο μεσοπολέμο

1.4 Το Δημαρχείο Αγρινίου

1.5 Κέντρο Αγρινίου 1926

1.1 Το Αγρίνιο

Το Αγρίνιο είναι η μεγαλύτερη πόλη του Νομού της Αιτωλοακαρνανίας, χτισμένο σε πεδιάδα, στις άκρες του Παναϊτωλικού όρους. Βρίσκεται ανατολικά του ποταμού Αχελώου και βόρεια της λίμνης Τριχωνίδας, Λυσιμαχίας και της οδικής αρτηρίας που ενώνει την Ήπειρο με την Πελοπόννησο. Η ονομασία του Αγρινίου προήλθε ή από τον ήρωα οικιστή Άγριο, γιο του βασιλιά της Πλευρώνας Πορθάονα, ή τον προστάτη των Αιτωλών Άγριο

Απόλλωνα, ή από τις αρχαϊκές τελετές "Αγριώνια" που τελούνταν προς τιμήν του Αγριώνιου Διονύσου. Το όνομα του παραμένει ίδιο μέχρι σήμερα, εκτός από την περίοδο της τουρκοκρατίας που είχε πάρει το όνομα "Βραχώρι". Οι πρώτοι που εγκαταστάθηκαν σταδιακά στο Αγρίνιο ήταν πρόσφυγες των ορεινών της Αιτωλίας, Ευρυτανίας, Ηπείρου και αργότερα πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Πολλοί επίσης, μεταφέρθηκαν από τα χωριά της Τριχωνίδας και της Ακαρνανίας.

1.6 Πάρκο των Αδελφών Παπαστράτου το 1934

1.7 Οδός Παπαστράτου στο μεσοπολέμο

1.8 Αγρίνιο του 1886

1.9 Αγορά του Αγρινίου στο μεσοπολέμο

1.20 Καπναποθήκη Ηλίου

1.21 Καπναποθήκη Ηλίου μετά την εγκατάλειψη της

1.22 Καπναποθήκη Παπαπέτρου 1923

1.23 Καπναποθήκη Παναγοπούλου (βιβλίο Μπαρχαμπά "Καπνεργάτες. Οι κυνηγοί του ονείρου", Μάιος 2007)

1.24 Καπναποθήκη Παναγοπούλου (βιβλίο Μπαρχαμπά "Καπνεργάτες. Οι κυνηγοί του ονείρου", Μάιος 2007)

1.2 Καπναποθήκες του Αγρινίου

Η Ιστορία της πόλης του Αγρινίου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον καπνό. Τα κτίρια των καπναποθηκών είναι χώροι που έχουν σαφώς ιστορική, αρχιτεκτονική και πολιτιστική αξία για την πόλη. Αποτελούν δε, σημεία αναφοράς στον πολεοδομικό της χάρτη.² Η αιτία δημιουργίας των καπναποθηκών στο Αγρίνιο, ήταν η ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής (πρωτογενής τομέας) που είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη και του εξωτερικού εμπορίου. Έτσι χάρις των αποθηκών, το Αγρίνιο γίνεται κέντρο, παραγωγής, επεξεργασίας και εμπορίας του καπνού. Οι Καπναποθήκες Αγρινίου είναι οι εξής: Παπαστράτου, Παπαπέτρου, Ηλίου,, Αβαρικού, Χασουράκη, ΕΟΚ, Παπαβασιλείου, Μπισδούνη. Βέβαια οι πιο γνωστές και οι πιο μεγάλες καπναποθήκες στην ιστορία του Αγρινίου είναι αυτές των αδελφών Παπαστράτου, Παπαπέτρου, Ηλίου και Παναγοπούλου.

1923, Καπναποθηκη Παπαπετρου

Πρόκειται για ένα απόλυτα συμμετρικό και επιβλητικό κτίριο 2,479 τ.μ, με στοιχεία Γερμανικής επιρροής, χτισμένο από πέτρα που και είχε άμεση επαφή με τον προϋπάρχοντα σιδηροδρομικό σταθμό που μετέφερε τον καπνό σε άλλες πόλης της Ελλάδος. Είναι τετραώροφο, δεν έχει κεραμίδια και στεγάζεται με πλάκα. Σε κάθε όψη του κτιρίου υπάρχουν παράθυρα τα οποία είναι στενόμακρα στο ίδιο μέγεθος, το ένα δίπλα στο άλλο, με ξύλινα κουφώματα γαλλικού χαρακτήρα. Εσωτερικά όλα τα πατώματα είναι από τσιμέντο εκτός από κάποια σημεία ξύλινα για τον αερισμό του καπνού. Με το πέρασμα των χρόνων χρησιμοποιήθηκε και για άλλους σκοπούς. Στην κατοχή έγινε φυλακές, το 1946 επαναλειτούργησαν για λίγο και το 1950 στέγαζε την σχολή της χωροφυλακής. Το 1960 - 1970 παραχωρήθηκαν ως αποθήκες στην Αγροτική Τράπεζα και σήμερα επαναχρησιμοποιούνται σε μουσειακό χώρο.

1.25 Καπναποθήκη Παπαστράτου 1925

1.27 Είσοδος καπναποθήκης Παπαπέτρου

1.29 Καπναποθήκη Παπαπέτρου

1.30 Σταθμός καπνού Αγρινίου 1945

1.31 Καπναποθήκη Παπαπέτρου νεότερα χρόνια

1.32 Καπναποθήκη Καμποσιώρα 1923

1926 - 1928, Καπναποθήκη Παναγόπουλου

Πρόκειται για ένα απόλυτα συμμετρικό, ορθογώνιο κτίριο 938,415τ.μ. που βρίσκεται στο κέντρο του Αγρινίου. Είναι δώροφο, χτισμένο από πέτρα και στην κορυφή στεγάζεται με κεραμίδια. Έχει 3 εισόδους που χωρίζουν το κτίριο σε τρεις χώρους και ο όροφος συνδέεται με τρεις διαφορετικές σκάλες από τις εισόδους. Γύρω από το κτίριο υπάρχουν ανοίγματα, τα οποία είναι συμμετρικά, το ένα δίπλα στο άλλο σε όλους τους ορόφους, ακόμα και στο υπόγειο. Στο σημείο που βρίσκεται το υπόγειο, εξωτερικά χωρίζεται με μια ταινία περιμετρικά του κτιρίου και πραγματοποιείται διαφορετική επένδυση από το υπόλοιπο κτίριο με πιο μεγάλη πέτρα. Το 1957 κατασκευάζεται νέο πεντάορο κτίριο των «Αδελφών Παναγοπούλου» και το 1958 δημιουργούνται ακόμα δύο όροφοι στο πρώτο κτίριο της καπναποθήκης. Τέλος το 1980 εγκαταλείπεται οριστικά και αργότερα κατεδαφίστηκε.

1930, Καπναποθήκη Ηλίου

Πρόκειται για ένα αυστηρό, ορθογώνιο κτίριο 802,317τ.μ. χτισμένο από πέτρα που βρίσκεται στο κέντρο του Αγρινίου. Είναι δώροφο, με διπλή τετράρριχτη στέγη που καλύπτεται από γαλλικά κεραμίδια. Σε κάθε όψη του κτιρίου υπάρχουν ξύλινα παράθυρα γερμανικού τύπου και ξύλινες ταμπλαδωτές πόρτες, που ξεχωρίζουν για την λιτότητα και συμμετρικότητα. Έχει δύο εισόδους που παρατηρούνται στην κύρια όψη του κτιρίου. Όλοι οι όροφοι του κτιρίου είναι ενιαίοι, με συμμετρική διάταξη. Στο υπόγειο υπάρχουν διαδοχικά υποστυλώματα ενώ στο ισόγειο και στον πρώτο όροφο υπάρχουν μόνο κάποια χωρίσματα από τσαμπά. Στο πίσω μέρος της καπναποθήκης παρατηρείται ένα μικρό κτίριο που φιλοξενεί βοηθητικούς χώρους. Εσωτερικά έχει έντονο το στοιχείο του ξύλου, το οποίο φαίνεται από τα ξύλινα πατώματα, τις ξύλινες σκάλες, τα κιγκλιδώματα και τα ξύλινα υποστυλώματα του υπογείου. Οι καπναποθήκη έχει εγκαταλειφθεί από το 1980.

1.26 Είσοδος καπναποθήκης Ηλίου

1.28 Καπναποθήκη Καμποσιώρα

1.10 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης Παπαστράτου

1.11 Όψη καπναποθήκης Παπαπέτρου

1.12 Κλιμακοστάσιο καπναποθήκης Παπαπέτρου

1.13 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης Παπαπέτρου

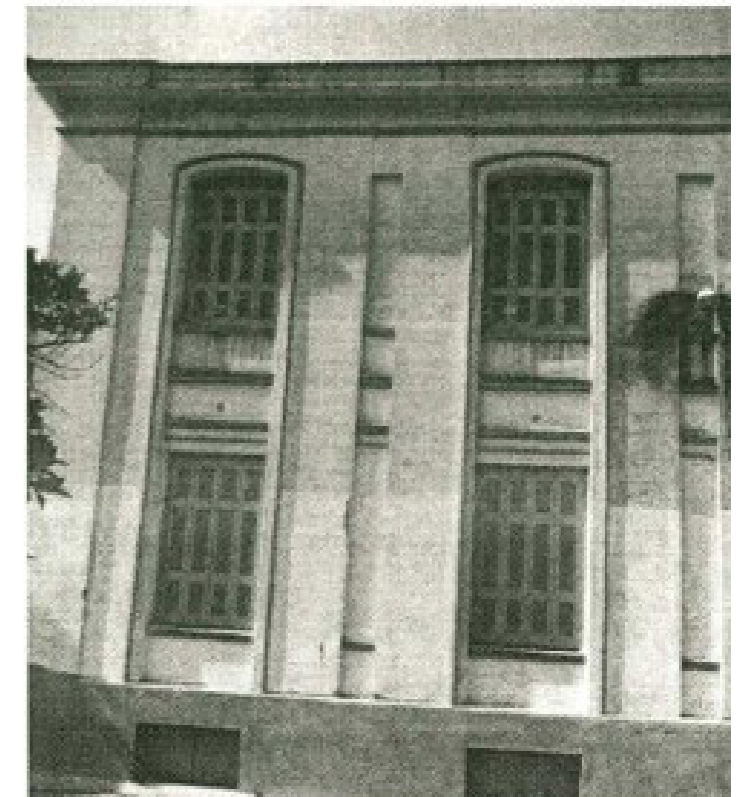
1.3 Χαρακτηριστικά Καπναποθηκών Αργινίου

Συνήθως οι καπναποθήκες έφταναν τους δύο με τρεις ορόφους και βρίσκονταν κοντά στο κέντρο του Αργινίου, νότια της κεντρικής πλατείας για να έχουν πρόσβαση στον σιδηροδρομικό σταθμό της πόλεως. Σε αυτές, εξωτερικά κυριαρχεί η συμμετρία, η επανάληψη, η επιβλητικότητα, η αυστηρότητα, τα κλασικιστικά διακοσμητικά στοιχεία και τα μοτίβα Art Deco, ενώ εσωτερικά δεν υπάρχει καποια ιδιαίτερη διακόσμηση. Η κάτοψη των καπναποθηκών είχε συνήθως ορθογώνιο σχήμα και το ύψος έφτανε τα 3,50 μέτρα με 3,90 μέτρα στους ορόφους και 2,5 μέτρα στο υπόγειο. Το βασικό δομικό υλικό του κτίσματος ήταν η πέτρα. Για την σύνδεση του χρησιμοποιούσαν κοκκινόχωμα, φιλό χαλίκι, ασβέστη και ξύλο. Εξωτερικά σε κάποια κτίρια φαινόταν η τοιχοποιία από αργολιθοδομή, το υλικό που ήταν χτισμένα, και κάποια άλλα ήταν καλυμμένα με επίχρησμα. Το ξύλο εμφανίζεται εσωτερικά του κτιρίου στα πατώματα, στα δοκάρια, στα υποστυλώματα, στα κλιμακοστάσια, στα κουφώματα και στον σκελετό της στέγης. Η στέγη ήταν συνήθως τετράρριχτη, και καλύπτονταν από κεραμίδια γαλλικού τύπου, εκτός από τις καπναποθήκες Παπαπέτρου και Κόκκαλη στην κορυφή τους στεγάζονταν με δώμα.

Οι καπναποθήκες αποτελούνται από χώρους επεξεργασίας, αποθήκευσης καπνού και χώρο γραφείων, που συνήθως βρίσκεται εκτός της καπναποθήκης, σε ένα άλλο πιο μικρό αυτόνομο κτίριο. Αν όμως τα γραφεία στεγάζονται στο κύριο κτίριο των καπναποθηκών, καταλαμβάνουν τον τελευταίο όροφο του κτιρίου. Οι όροφοι ήταν ενιαίοι με μεγάλα παράθυρα για καλύτερο φωτισμό και φιλοξενούσαν τον χώρο επεξεργασίας του καπνού «σαλόνια». Το υπόγειο ήταν και αυτό ενιαίο, αλλά με μικρότερα ανοίγματα ώστε να περιορίζεται το φως, διότι ο βασικός ρόλος του ήταν η αποθήκευση. Τα πατώματα των υπογείων επενδύονταν με πέτρα και τα υποστυλώματα ήταν μεταλλικά, διότι φιλοξενούσαν τα υγραντήρια και υπήρχε κίνδυνος διάβρωσης της κατασκευής χάρης των υδρατμών. Οι πέτρινοι τοίχοι διατηρούσαν την σωστή θερμοκρασία για να φυλάσσετε ο καπνός, ειδικά το καλοκαίρι που υπήρχε αρκετή ζέση, ενώ στο εσωτερικό του κτιρίου επικρατούσε δροσιά. Οι πόρτες εξωτερικά και εσωτερικά είναι ξύλινες και κάποιες μεταλλικές. Τα παράθυρα είναι ορθογωνικά, το ένα δίπλα στο άλλο σε σειρά, συμμετρικά σε κατακόρυφες στήλες.

1.14 Κλιμακοστάσιο καπναποθήκης Παπαπέτρου

1.15 Όψη καπναποθήκης Παπαστράτου

1.16 Όψη εισόδου καπναποθήκης Παπαπέτρου

1.17 Κλιμακοστάσιο καπναποθήκης Παπαστράτου

1.18 Όψη καπναποθήκης Ηλιού

1.19 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης Παπαπέτρου

1.62 Καλλιέργεια καπνού

1.67 Καλλιέργεια καπνού

1.69 Κρέμασμα για να στεγνώσουν τα φύλλα

1.71 Κρέμασμα για να στεγνώσουν τα φύλλα

1.63 Εργάτες που κουβαλούν δέματα καπνού

1.64 Καπνεργάτες στα χωράφια

1.65 Κρέμασμα για να στεγνώσουν τα φύλλα

1.66 Καλλιέργεια καπνού

1.4 Καπνεργασία - Καπνεργάτες

Στην επεξεργασία των καπνών εργάζονταν άνδρες, γυναίκες αλλά και ανήλικα παιδιά. Το ξεφύλλισμα και η διαλογή του καπνού όμως, γινόταν μόνο από γυναίκες (ξεφυλλίστριες) και ιδιαίτερα μετά το 1953, που τον μετέφεραν οι άντρες στην πλάτη τους σε δέματα στα σαλόνια. Πιο συγκεκριμένα στα σαλόνια οι γυναίκες ασχολούνταν με το ξεφύλλισμα, τη διαλογή των καπνόφυλλων και την κατάταξή τους σε ποιότητες κάτω από την επίβλεψη του αρχιεργάτη ή “μάστορα”. Υπήρχαν δύο ειδών επεξεργασίας: η “κλασική” επεξεργασία που εμφανίζεται το 1920 με αρχές του 1930 και η επεξεργασία “τόγκα”. Η πρώτη ήταν πιο αυστηρή και λεπτομερής η διαλογή του και απαιτούνταν πολύς χρόνος, αφού πρώτα περνούσε από τα υγρανήτρια, που έριχναν ζεστό νερό στο πάτωμα έτσι ώστε να δημιουργηθούν υδρατμοί και να μαλακώσουν και μετά γινόταν η ποιοτική διαλογή του (παστάλιασμα) σε κοφίνια. Αμέσως μετά, τα κοσκίνιζαν για να φύγει το χώμα, τα τοποθετούσαν στη χαρμανιέρα για να γίνουν τα διάφορα χαρμάνια και μετά τα χώριζαν ανά μέγεθος σε δέματα, τοποθετώντας τα σε σακιά (12-15 κιλά). Η επεξεργασία τόγκα, ήταν ίδια με την κλασική απλά αντί να δεματοποιούνται ανά μέγεθος, τα έβαζαν χύμα σε κάσες (28-30 κιλά). Μετά τα μετέφεραν στις αποθήκες για να γίνει ο έλεγχος της υγρασίας (13 %). Εκεί τα τοποθετούσαν σε ξύλινες (κρεβαταριές) και τα γύρναγαν (αλαμπούρες) για να αποφύγουν το σάπισμα και όταν ήταν έτοιμα τα τοποθετούσαν σε θέση πλάκα. Στη συνέχεια τα μετέφεραν στη μέγκενη (χειροκίνητη μηχανή για να πάρει η τόγκα διαστάσεις εξαγωγής 70x50x35εκ.). Στο τέλος για να τα μεταφέρουν τα τύλιγαν με τσούλι, καναβάτσο και σπάγκο και έβαζαν ετικέτες με τα στοιχεία του κάθε δέματος.

Τα δέματα ήταν αρκετά βαριά, και πολλές φορές οι καπνεργάτες (στοιβαδόροι) κουβαλώντας τα στις πλάτες τους δεν άντεχαν από το βάρος, με αποτέλεσμα να πέφτουν συνεχώς ακόμα και στις σκάλες που ανεβοκατέβαιναν. Επίσης, πολύ σημαντικό για εκείνη την εποχή ήταν ότι η εταιρία έφερε από το εξωτερικό τα πρώτα μηχανήματα στο Αγρίνιο για την επεξεργασία, την απορρόφηση της σκόνης του καπνού, και τον αερισμό των αποθηκών, αλλά έφερε και σύγχρονα συστήματα για την τεχνική ζύμωση των καπνών.

*«Κάθε σκαλί πνιχτός λυγμός»,
«Αν δεν κουβαλήσεις το δέμα του καπνού στην πλάτη,
δεν μπορείς να καταλάβεις τι θα πει καπνεργάτης!»,
μου είπε χαρακτηριστικά ένας παλιός καπνεργάτης.
Αρ. Μπαρχαμπάς*

*«Δούλεψα στου Παναγόπουλου και πήρα σύνταξη από κει.
Όταν περνάω για την Αγία Τριάδα θυμάμαι την καλοπρόεση...
Ήταν ανθυγεινή δουλειά η αποθήκη, αλλά δεν το λογάριζαμε τότε.
Θέλαμε να δουλέψουμε. Τρόμαζες να μπεις μέσα έπρεπε
νάχεις μέσον. Εγώ γνώριζα το Νίκο Θωμαΐδη, ήταν γείτονάς μας.
Δούλευαμε δυο βάρδιες. Πρωινή και απογευματινή. Εγώ δούλευα
πάνω στα θρανία. Διάλεγαμε τα φύλλα του καπνού. Αλού το
μαύρο, αλού το καλό. Δούλευαμε μέχρι τα Χριστούγεννα. Δούλευε
καλά ο κόσμος τότε. Τώρα ούτε δουλειά, ούτε τίποτα. Καλά π'
πρόλαβα και συμπλήρωσα τα ενσήματα και πήρα τη σύνταξη. Έξ
(6) κατοστάρικα είναι. Καλά και παρακαλά είναι. Δόξα τω θεώ.»
Προφορική συνέντευξη της Ιωάννας Κεραμίδα*

1.68 Διαλογή καπνού

1.70 Μάζεμα καπνού

1.72 Ξεραμένος καπνός

1.73 Καλλιέργεια καπνού

1.74 Μάζεμα καπνού

1.75 Δέματα καπνού

2ο. κεφάλαιο

2.1 Πλαινή εισόδος ξενώνα της καπναποθήκης

2.2 Κτίριο ξενώνα της καπναποθήκης Παπαστράτου

2.3 Καπναποθήκες και Ξενώνας Παπαστράτου

2.5 Νοτιανατολική είσοδος της καπναποθήκης

2.4 Περίτεχνα φουρούσια στο μπαλκόνι του ξενώνα

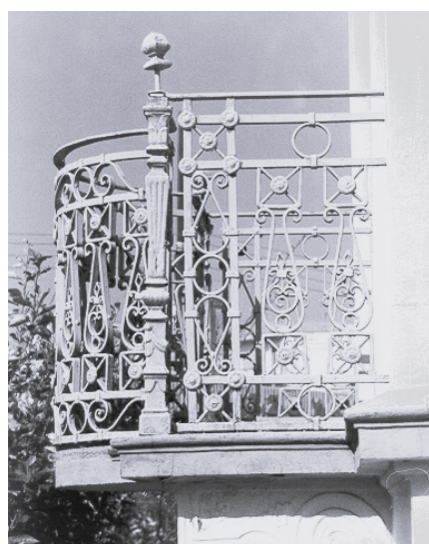

2.6 Διακοσμητικά στοιχεία του ξενώνα

2.1 Καπναποθήκη Παπαστράτου

Η καπναποθήκη Παπαστράτου άνηκε στην οικογένεια καπνεμπόρων Παπαστράτου και συγκεκριμένα στα τέσσερα αδέρφια, τον Επαμεινώνδα, τον Γιάννη, τον Σωτήρη και τον Βαγγέλη. Η Καπναποθήκη αποτελείται από τρία κτίρια, δύο από αυτά χτίστηκαν το 1920 – 1925 και τοποθετούνται στην ύστερη νεοκλασική περίοδο, ενώ το τρίτο κτίσμα κατασκευάστηκε μεταγενέστερα το 1960 – 1970. Το μεγαλύτερο από τα δύο πρώτα κτίρια αποτελούσε την κύρια καπναποθήκη Παπαστράτου και το δεύτερο στέγαζε τα γραφεία της εταιρίας. Το τρίτο κτίσμα είναι πενταόροφο με υπόγειο και δεν γνωρίζουμε ακριβώς τη χρήση του αλλά υποθέτουμε ότι γινόταν επεξεργασία και διαλογή του καπνού. Μέχρι και σήμερα ανήκουν στο ίδρυμα Παπαστράτος και έχουν κριθεί διατηρητέα από το ΥΠΠΟ, καθώς αποτελούν αξιόλογα δείγματα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς με μεγάλες δυνατότητες αξιοποίησης.² Η τοποθεσία τους είναι βοηθητική, διότι βρίσκονται στην καρδιά του Αγρινίου, απέναντι από

το Παπαστράτιο Μέγαρο, στην οδό Δεληγιώργη και Παπαθανάση. Ο αρχιτέκτονας και κατασκευαστής του έργου ήταν μάλλον ο Τσουλούφης Βασίλειος. Σκοπός των αδερφών Παπαστράτου ήταν να δημιουργήσουν ένα ευρύχωρο και υγιεινό περιβάλλον για την καλύτερη επεξεργασία των καπνών αλλά και για την ασφάλεια των εργατών. Κατά τη διάρκεια του πολέμου μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας, οι καπναποθήκες μετατράπηκαν σε νοσοκομείο του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και μέχρι σήμερα υπάρχουν πολλές επιγραφές πάνω σε κάποιες πόρτες : Θάλαμος «Έλλη», «Κορυτσάς», «Αργυροκάστρου»... Επίσης, σύμφωνα προφορικές μαρτυρίες το κτίριο αυτό στα χρόνια της Κατοχής το είχαν επιτάξει οι Γερμανοί. Αμέσως μετά την απελευθέρωση οι καπναποθήκη άρχισε να επαναλειτουργεί, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980. Από τότε και στο εξής οι καπναποθήκες μεταφέρθηκαν σε καινούριο χώρο και το κτίριο έπαψε να λειτουργεί μέχρι και σήμερα.

2.7 Μπαλκόνι του ξενώνα

2.8 Νοτιανατολική όψη της καπναποθήκης Παπαστράτου

2.9 Βορειανατολική όψη της καπναποθήκης Παπαστράτου

2.10 Πλαινή είσοδος του ξενώνα με έρκερ

2.11 Πέτρινος τοίχος καπναποθήκης

2.12 Εσωτερικός χώρος της καπναποθήκης Παπαστράτου

2.13 Σύνδεση καπναποθήκης με ξενώνα

2.14 Παράθυρο καπναποθήκης

2.15 Κλιμακοστάσιο καπναποθήκης

2.2 Χαρακτηριστικά καπναποθήκης Παπαστράτου

Η κύρια καπναποθήκη έχει δύο ορόφους με υπερυψωμένο υπόγειο και υπολογίζεται στα 1.877 τ.μ, μήκος 45,12 μ., πλάτος 38,19 μ. Είναι χτισμένο από πέτρα και έχει στέγες ξύλινες, τετράριχτες που καλύπτονταν από γαλλικά κεραμίδια. Από την περίοδο του μεσοπολέμου και έπειτα δέχτηκε αρκετές αλλαγές, αλλά η πιο σημαντική και μεγάλη αλλαγή, ήταν η προσθήκη του δεύτερου ορόφου, που μετέτρεψε την καπναποθήκη από σχήμα (Π), σε ορθογώνιο. Έτσι βλέποντας την μορφή του, καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για ένα επιβλητικό κτίριο με κύρος και εγκυρότητα. Παρατηρούνται εξωτερικά του κτίσματος στοιχεία ART DECO, συγκεκριμένα διακρίνεται από τα τοξωτά παράθυρα του πρώτου ορόφου. Όμως φέρει και νεοκλασικά στοιχεία, κορνίζες γύρω από τα ανοίγματα, τα φουρούσια, οι μεγάλοι ψευδοπεσσοί και οι θωράκιοι εσοχές. Στο εσωτερικό του κτηρίου, όλα τα επίπεδα είναι ενιαία, με αποτέλεσμα να σχηματίζουν τεράστιες αίθουσες, που διακόπτονται μόνο από κολόνες. Οι χώροι ξεχωρίζουν για τα διατηρημένα ξύλινα δάπεδα και ταβάνια, που ακόμα κρατούν την μυρωδιά του καπνού. Οι χώροι της καπναποθήκης ήταν κατάλληλοι για την καπνεργασία, διότι, υπήρχε φως στο ισόγειο και στους ορόφους, για την επεξεργασία του καπνού, αλλά σκιά στο υπόγειο για την αποθήκευση του. Στον πρώτο όροφο τοποθετούσαν τα ανεπεξέργαστα καπνά πάνω σε ξύλινα τελάρα (κρεβαταριές), για να αερίζονται γιατί υπήρχε ο κίνδυνος να σαπίσουν, ενώ στον δεύτερο όροφο γινόταν η επεξεργασία του καπνού. Ο χώρος αυτός ονομαζόταν «σαλόνια», όπου εκεί πραγματοποιούσαν οι γυναίκες το ξεφύλλισμα, δηλαδή, διάλεγαν τα καλά καπνόφυλλα, τα χώριζαν ανάλογα με την ποιότητα και τα επαναδεματοποιούσαν. Τα παράθυρα σε όλες τις όψεις

του κτιρίου και στους δύο ορόφους είναι συμμετρικά μεταξύ τους, σχηματίζουν κατακόρυφες στήλες και ενδιάμεσα τους υπάρχει μία κατακόρυφη εσοχή, που βρίσκεται στο ίδιο ύψος με αυτά. Στόχος τους ήταν να εξασφαλίσουν τον φωτισμό και τον αερισμό του χώρου, με την μόνη διαφορά ότι στον 1ο όροφο ήταν μικρότερα για να περιορίζεται το φως. Οι πόρτες του κτιρίου είναι ξύλινες και κάποιες μεταλλικές. Όπως φαίνεται στο κτίριο δεν υπάρχουν μπαλκόνια διότι δεν χρειάζονταν.

Η κύρια καπναποθήκη, συνδέεται από το ισόγειο με το μικρότερο, γωνιακό κτίριο που φιλοξενούσε τα γραφεία της εταιρίας, μέσω μιας εξωτερικής, στεγασμένης γέφυρας. Αργότερα όμως άλλαξε χρήση και έγινε ξενώνας της οικογένειας Παπαστράτου, όταν ήθελαν να παραβρίσκονται για επίβλεψη, αλλά και για φιλοξενούμενους όπως, συνεργάτες και εμπόρους. Το κτίσμα έχει μόνο ισόγειο με υπερυψωμένο υπόγειο και υπολογίζεται στα 129,78 τ.μ, μήκος 9,90 μ., πλάτος 13,11 μ. Είναι και αυτό χτισμένο από πέτρα και έχει δίρρικτη ξύλινη στέγη, που καλύπτονταν από γαλλικά κεραμίδια. Πρόκειται για ένα κτίριο με ορθογώνιο σχήμα και ομοιόμορφες όψεις. Παρατηρούνται εξωτερικά του κτίσματος στοιχεία ART DECO, συγκεκριμένα διακρίνεται από τα τοξωτά συμμετρικά ανοίγματα του ισογείου. Η είσοδος που συνδέεται με την καπναποθήκη, συνδέεται και με την αυλή, μέσω μιας σκάλας που βρίσκονται στο πίσω μέρος του ξενώνα. Δίπλα από αυτή την είσοδο, υπάρχει άλλη μία με ένα ξύλινο έρκερ, η οποία έχει πρόσβαση μόνο στην αυλή, με τη βοήθεια μιας μαρμαρίνης σκάλας. Όλες οι εξώπορτες και στο ισόγειο αλλά και στο υπόγειο είναι ταμπλαδωτές και περίτεχνες.

2.16 Χώρος των WC

2.19 Διάδρομος καπναποθήκης με ξύλινη επένδυση

2.20 Ταράτσα καπναποθήκης

2.21 Μεταλλική λεπτομέρεια

2.22 Ξύλινη πόρτα ξενώνα

2.23 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης

2.17 Μεταλλικά υποστυλώματα καπναποθήκης

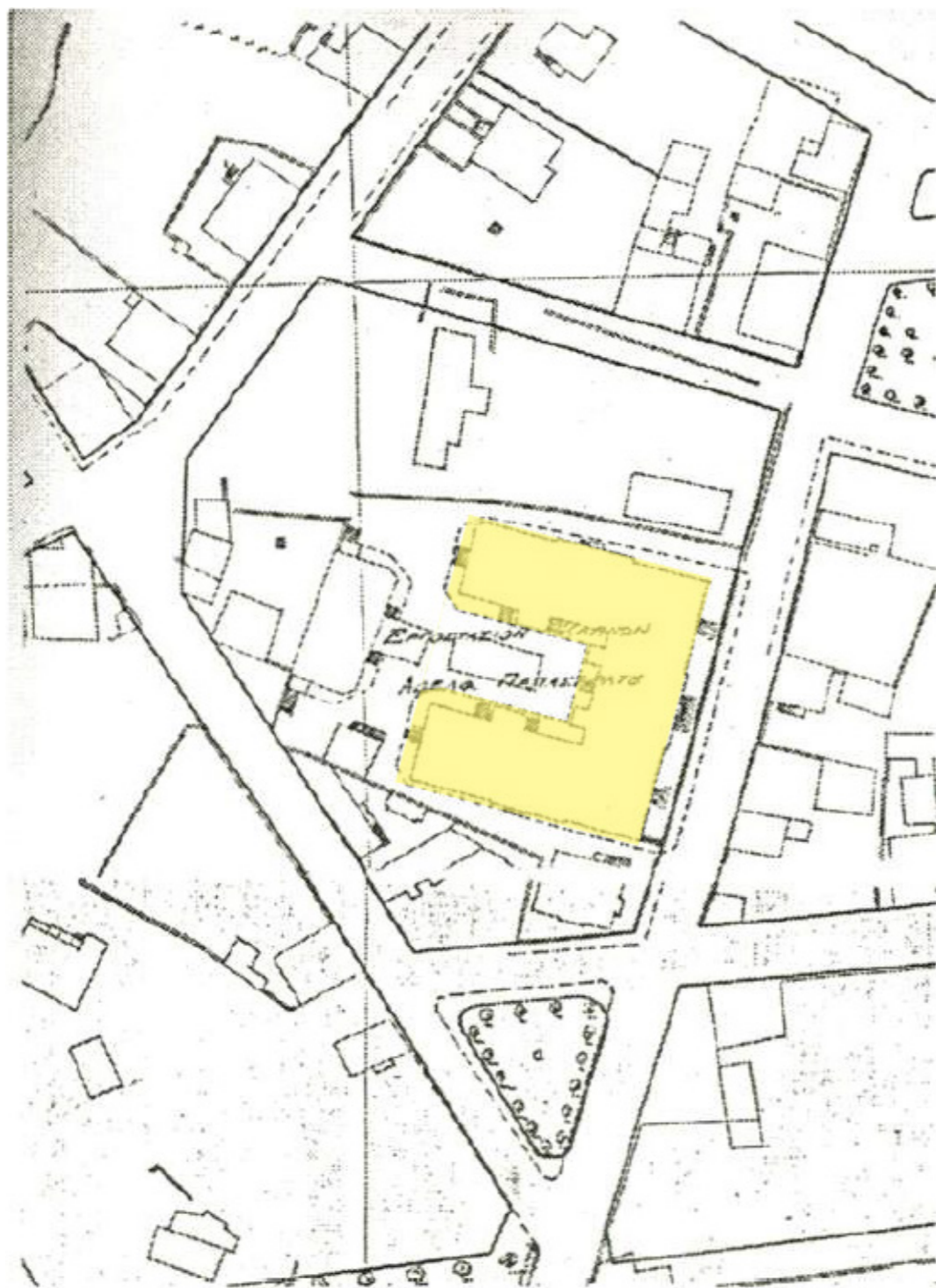

2.18 Εσωτερικός χώρος καπναποθηκών

2.24 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης

2.25 Αρχική κάτοψη καπναποθήκης (σχήμα Π), από το 1920 μέχρι τα μέσα του πολέμου

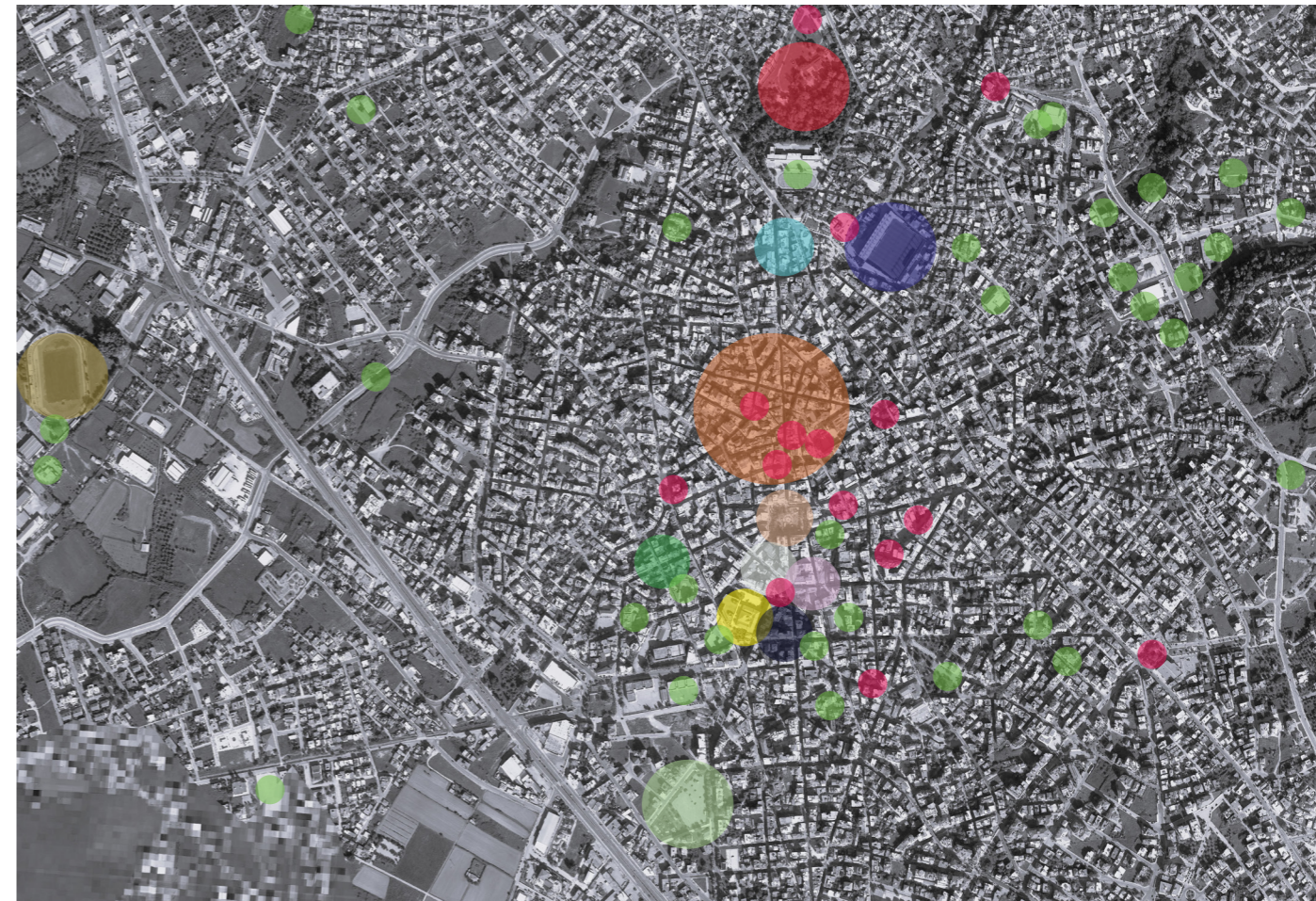
2.26 Κάτοψη καπναποθήκης (σχήμα ορθογώνιο), από τον μεσοπόλεμο, μέχρι και σήμερα

2.27 Η τοποθεσία της Καπναποθήκη Παπαστράτου σε σχέση με τις υπόλοιπες καπναποθήκες του Αγρινίου

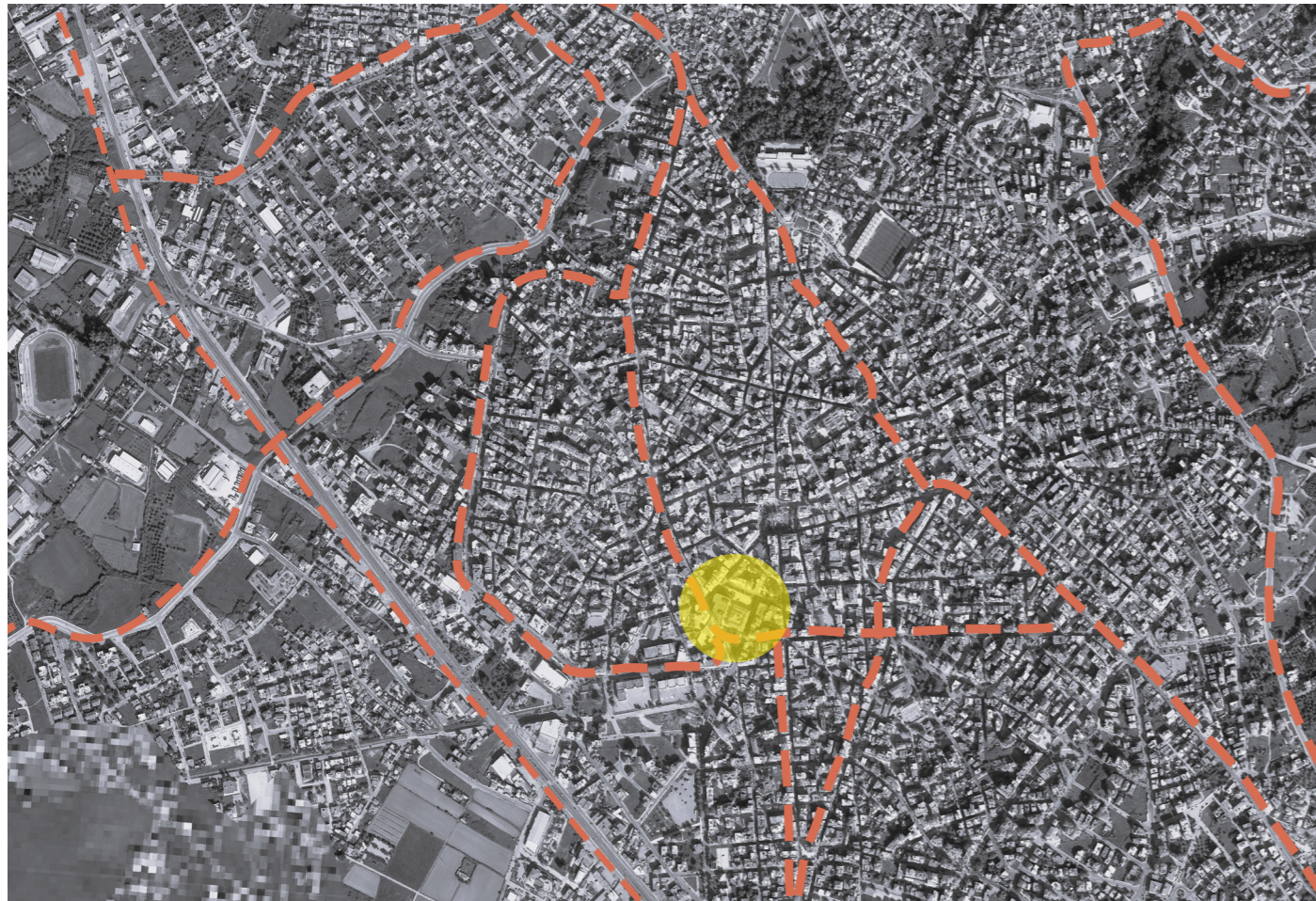
Καπναποθήκη Παπαστράτου	Καπναποθήκη Παναγοπούλου
Καπναποθήκη Παπαπέτρου	Καπναποθήκη Καμποσιώρα
Καπναποθήκη Ηλιού	

2.28 Ευρύτερη Περιοχή του Αγρινίου

Καπναποθήκη Παπαστράτου	Παιδική Χαρά Αγρινίου
Παπαστράτειο Μέγαρο	Κεντρική Αγορά Αγρινίου
Δημοτική Πινακοθήκη Αγρινίου	Δημοτικό Στάδιο Αγρινίου
Παπαστράτειο Αρχαιολογικό Μουσείο	Δημαρχείο Αγρινίου
Λαογραφικό Μουσείο Αγρινίου	Δημοτικό Πάρκο Αγρινίου
Κεντρική Πλατεία Αγρινίου	Γήπεδο Παναιτωλικού
Σχολεία Αγρινίου	Πλατείες Αγρινίου

2.29 Κεντρικοί δρόμοι γύρω από την Καπναποθήκη Παπαστράτου του Αγρινίου

 Καπναποθήκη Παπαστράτου

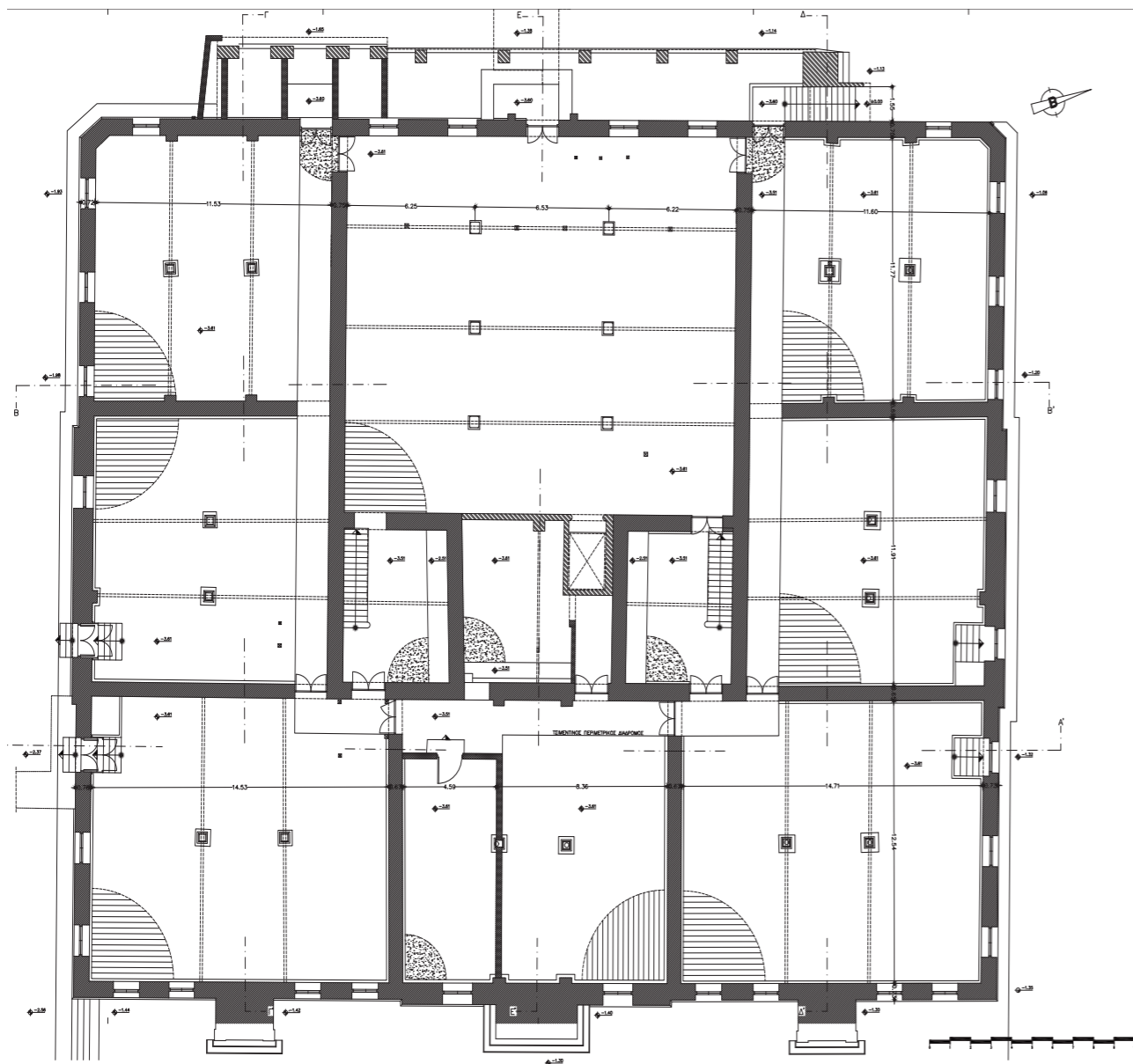

2.30 Ηλιασμός Καπναποθήκης Παπαστράτου του Αγρινίου

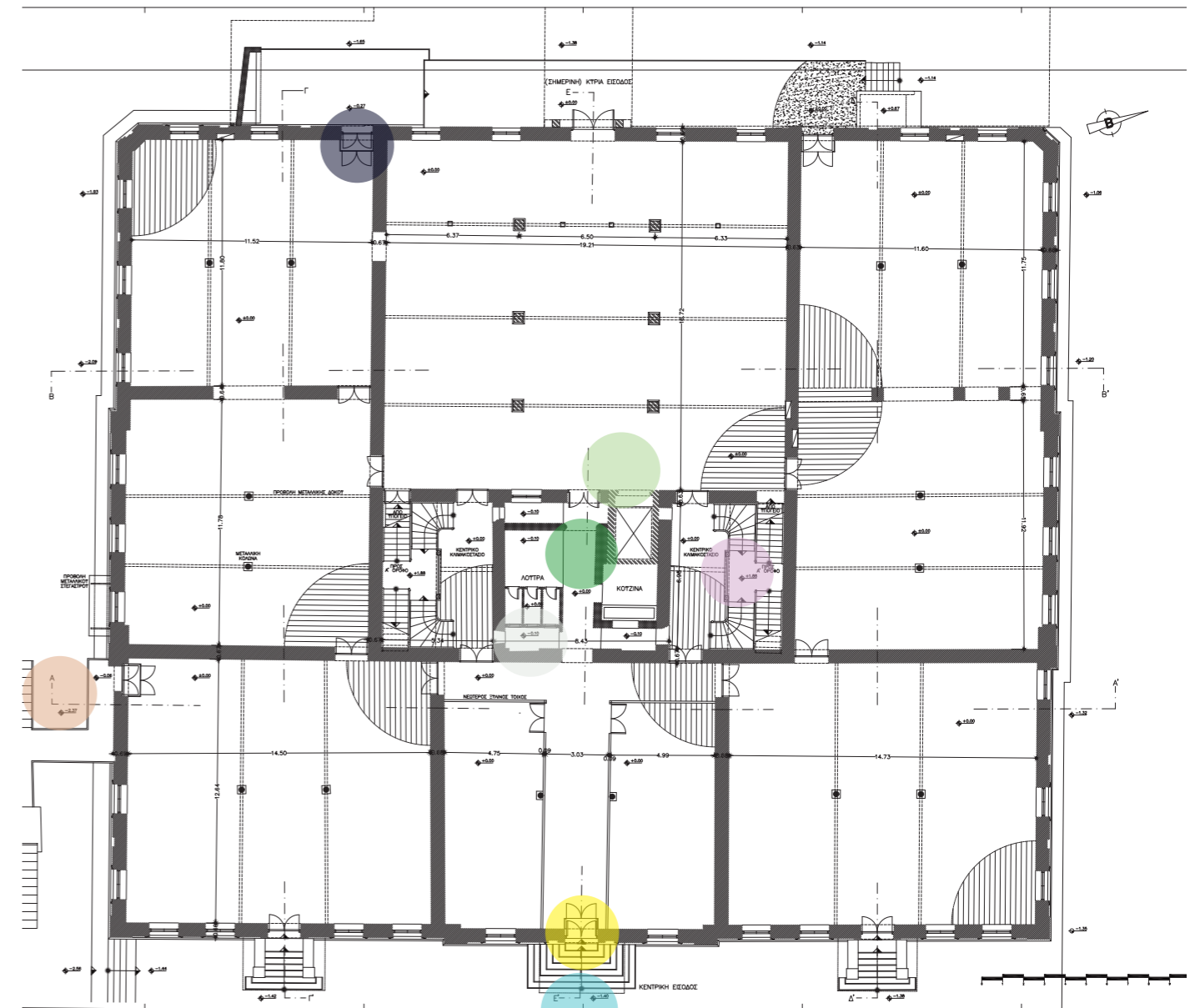
 Καπναποθήκη Παπαστράτου

2.4 Ανάλυση Υψηστάμενου Κτιρίου

ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

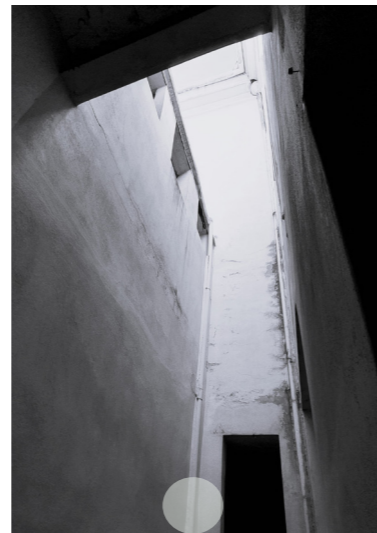

2.31 Κλιμακοστάσιο Καπναποθήκης

2.32 Γέφυρα σύνδεσης καπναποθήκης με τον ξενώνα

2.33 Φωταγωγός Καπναποθήκης

2.34 Μεταλλικές λεπτομέρειες

2.35 Είσοδος Καπναποθήκης

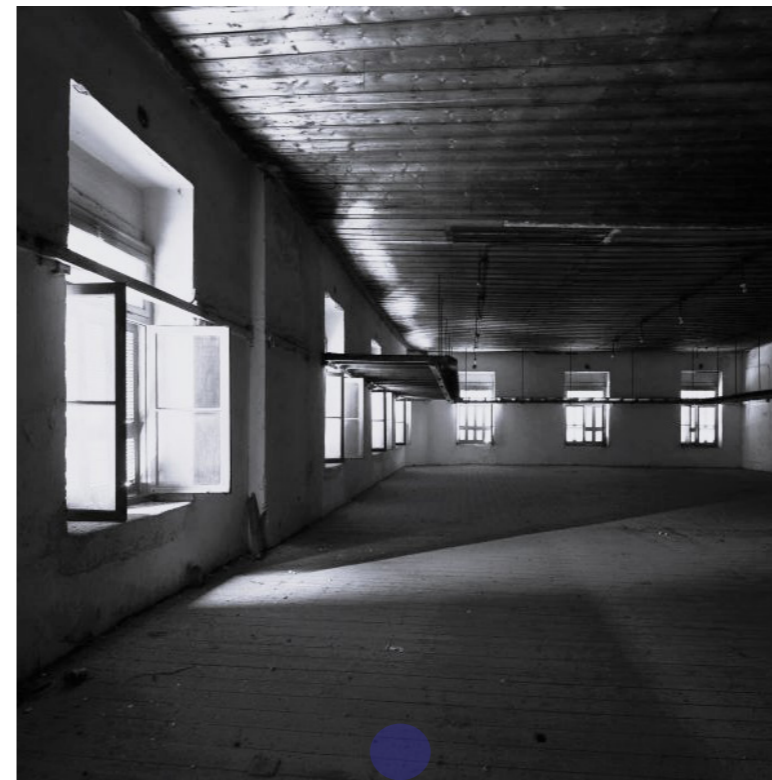
2.36 Διάδρομος με ξύλινη επένδυση

2.37 Νοτιανατολική είσοδος καπναποθήκης

2.38 Κλιμακοστάσιο και WC καπναποθήκης

2.39 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης

2.40 Ταράτσα καπναποθήκης

2.41 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης

2.42 Εσωτερικός χώρος καπναποθήκης

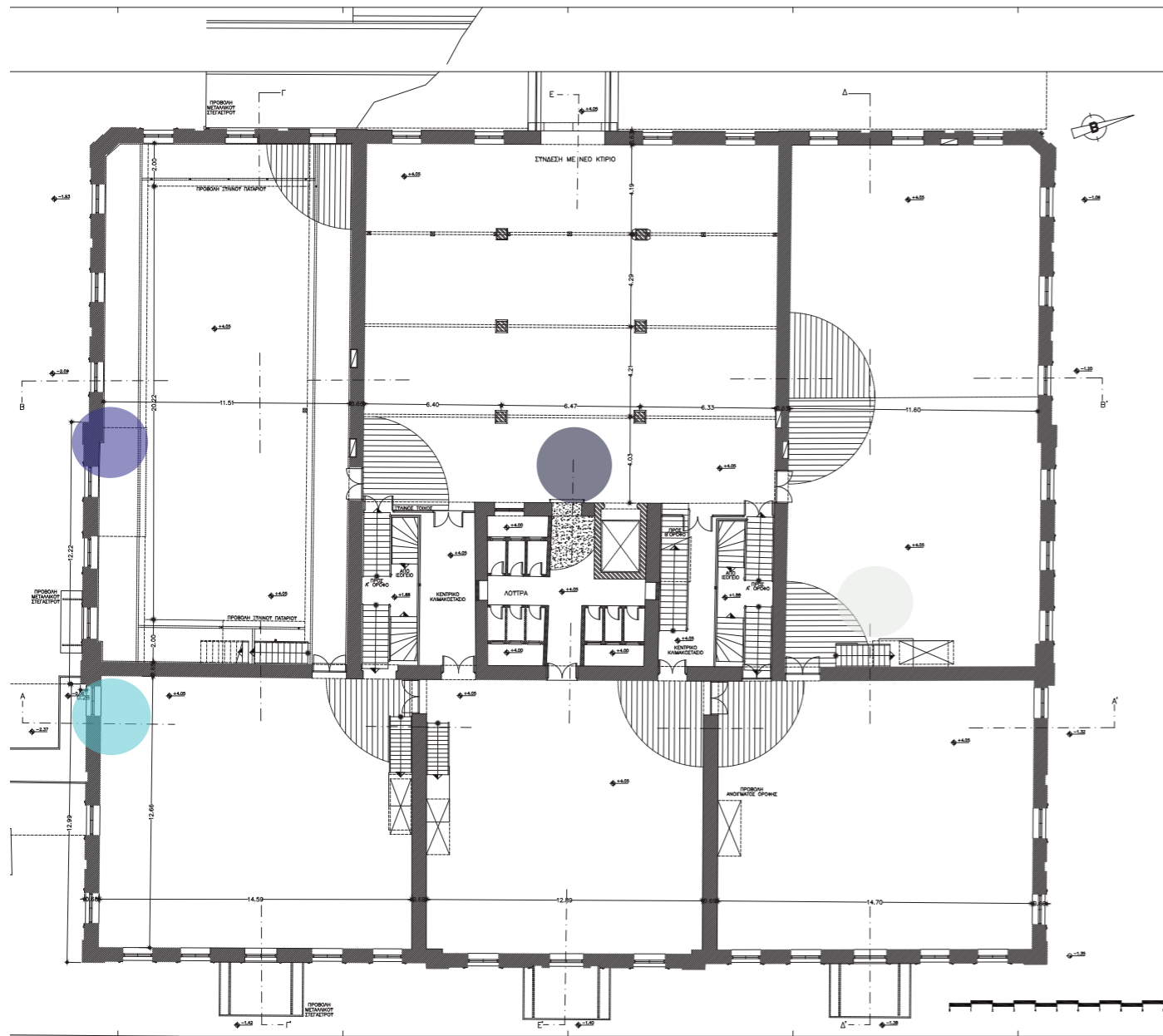

2.43 Κλιμακοστάσιο καπναποθήκης

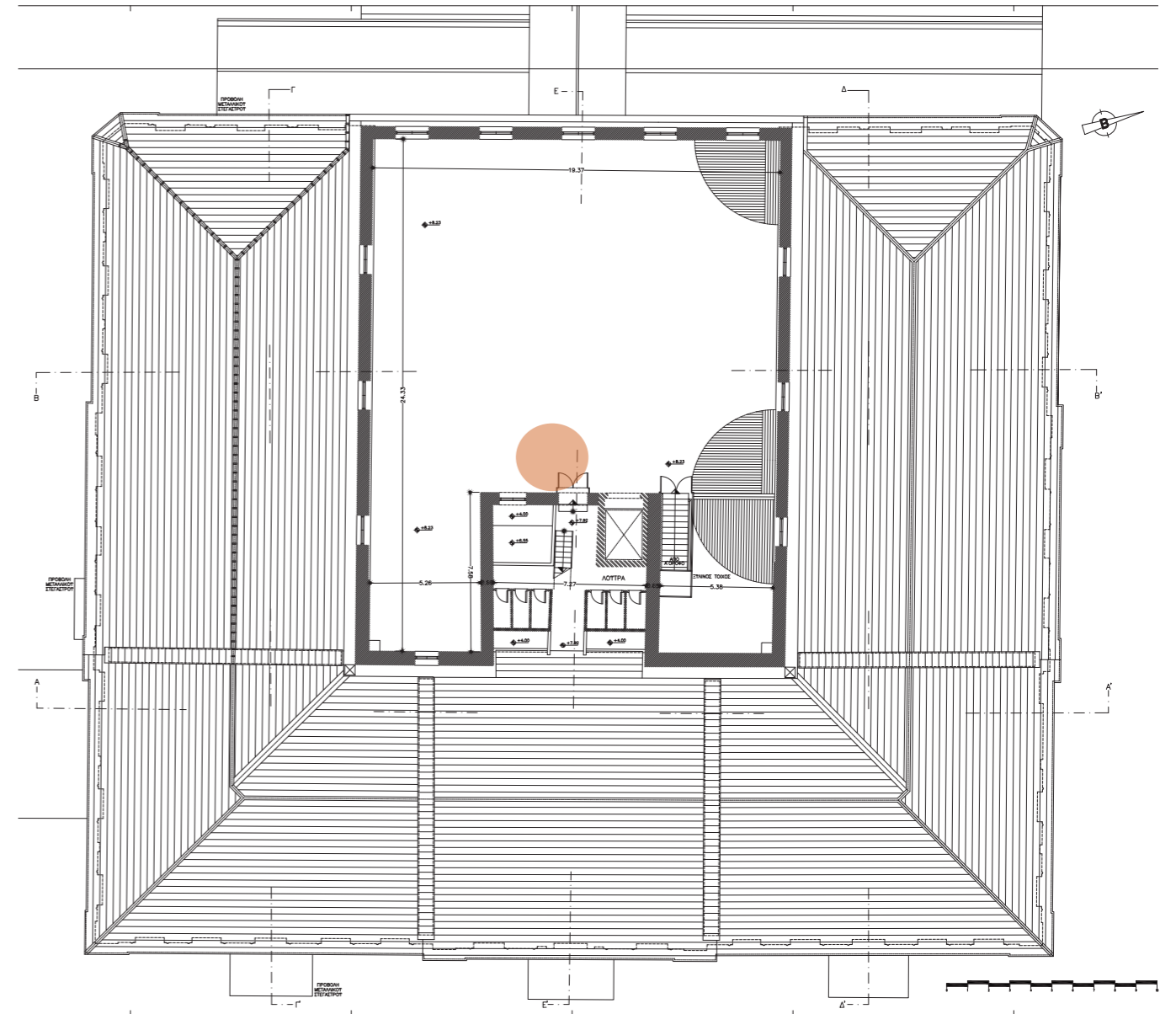

2.44 Σύνδεση καπναποθήκης με τον ξενώνα

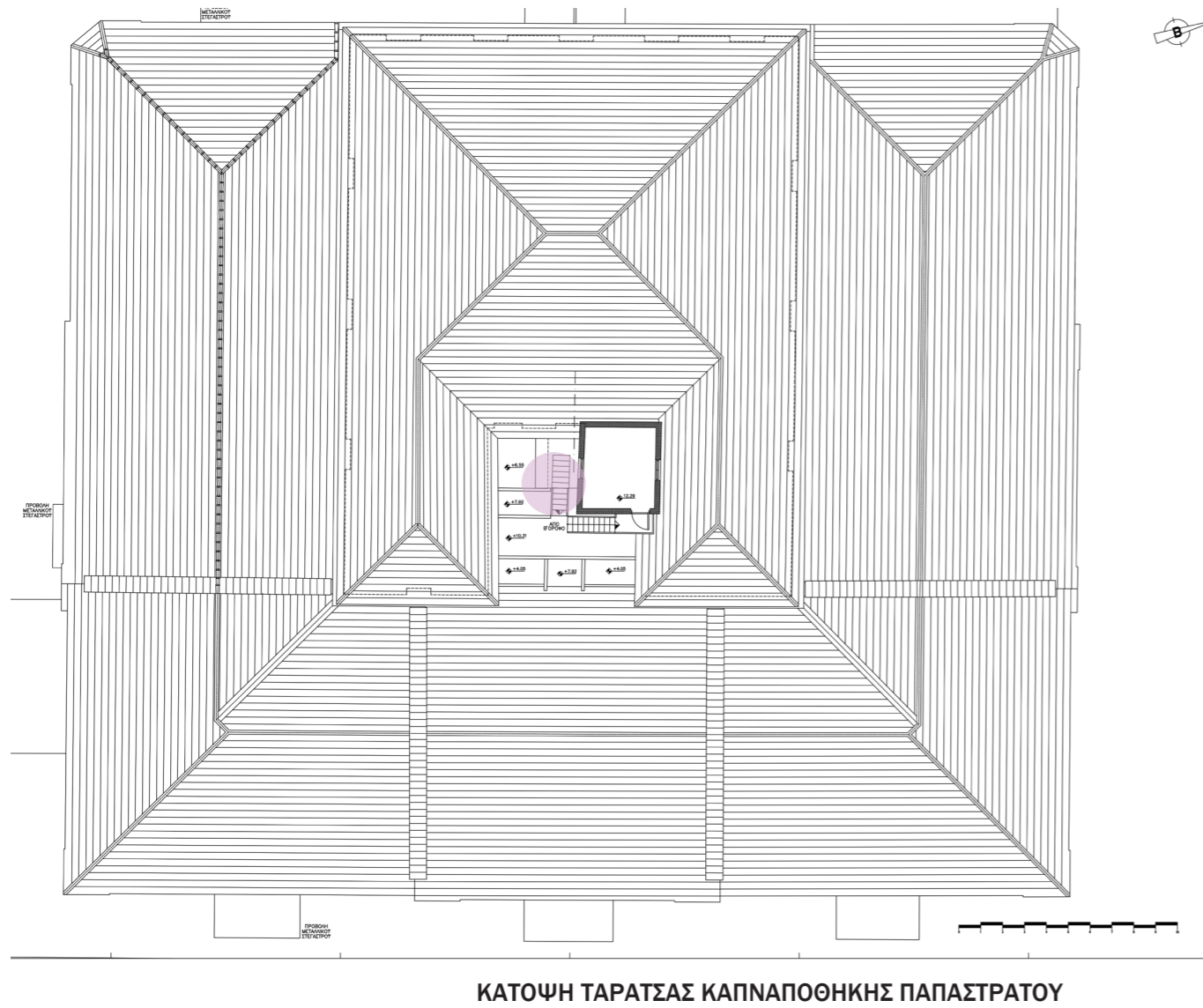

ΚΑΤΟΨΗ 1ου ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ 2ου ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

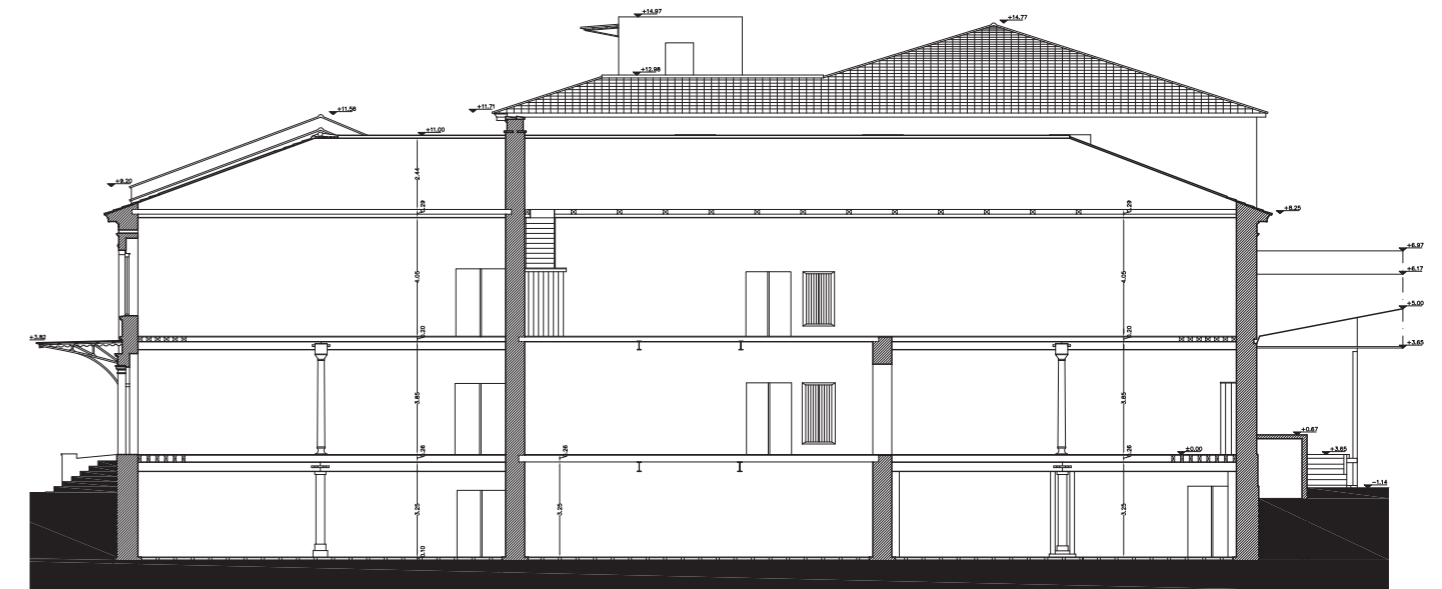

ΤΟΜΗ Α-Α ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΤΟΜΗ Β-Β ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

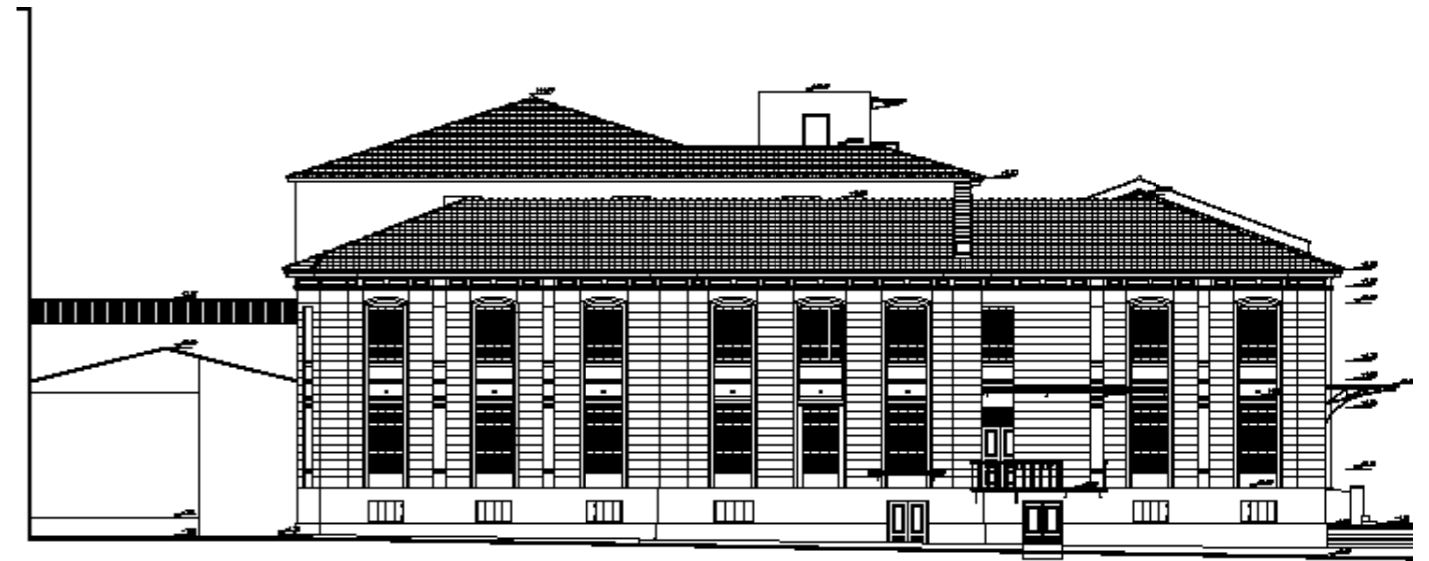

ΤΟΜΗ Δ-Δ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

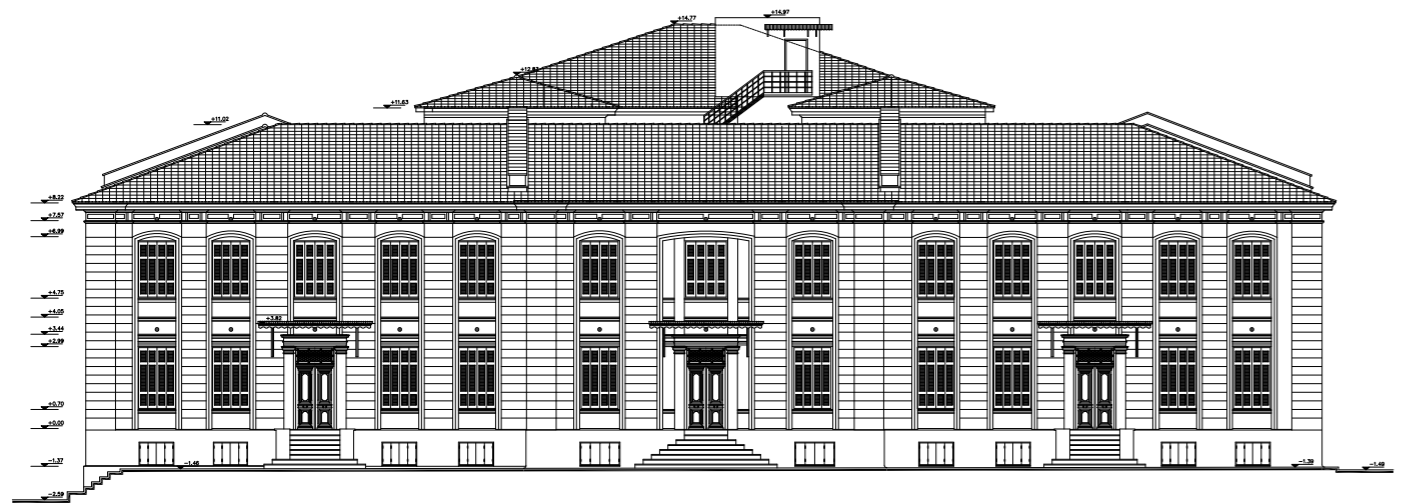

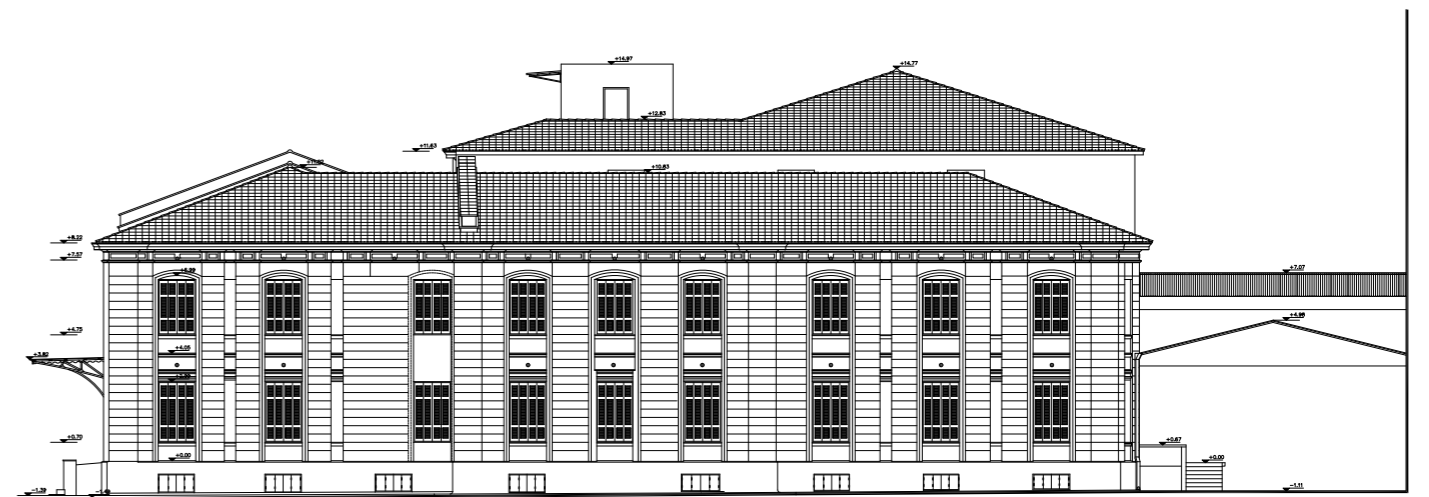
ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

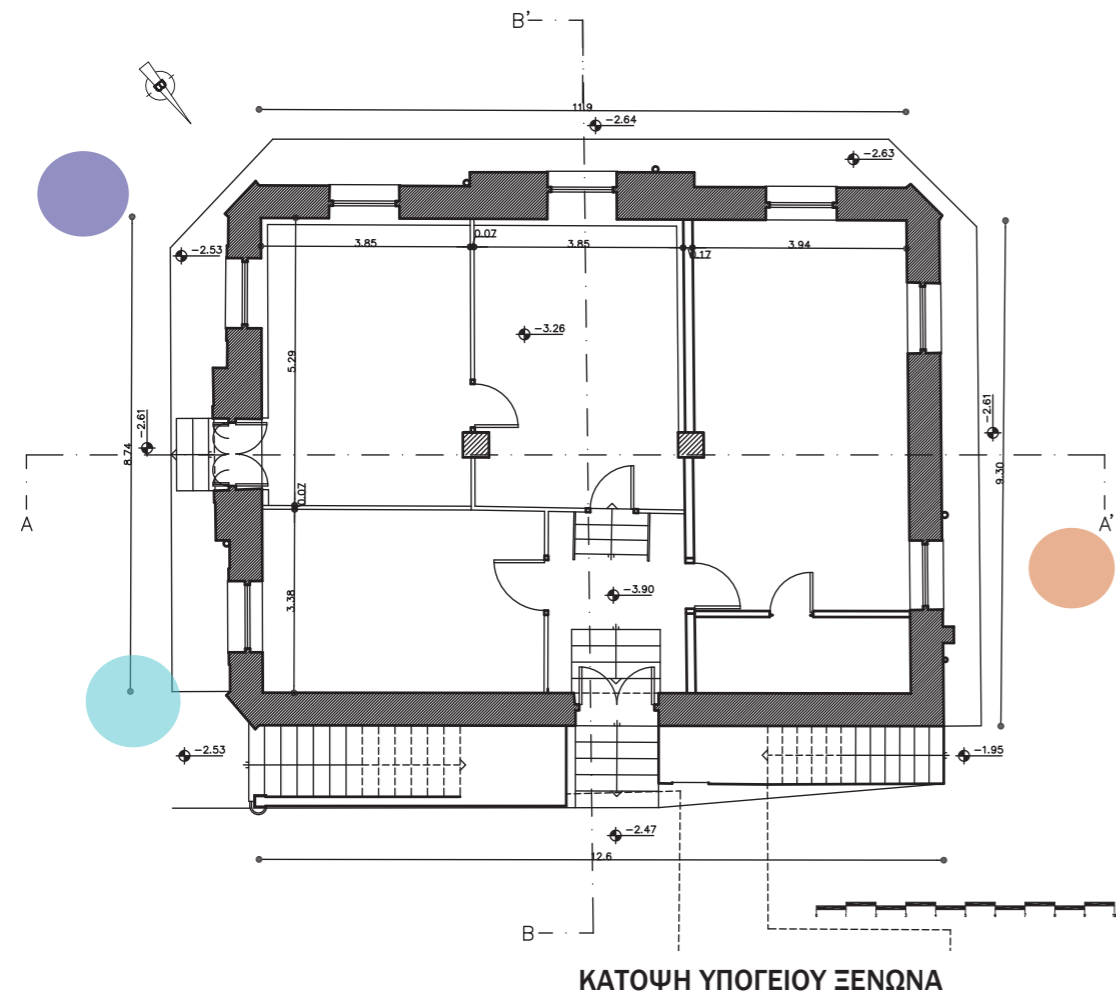

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

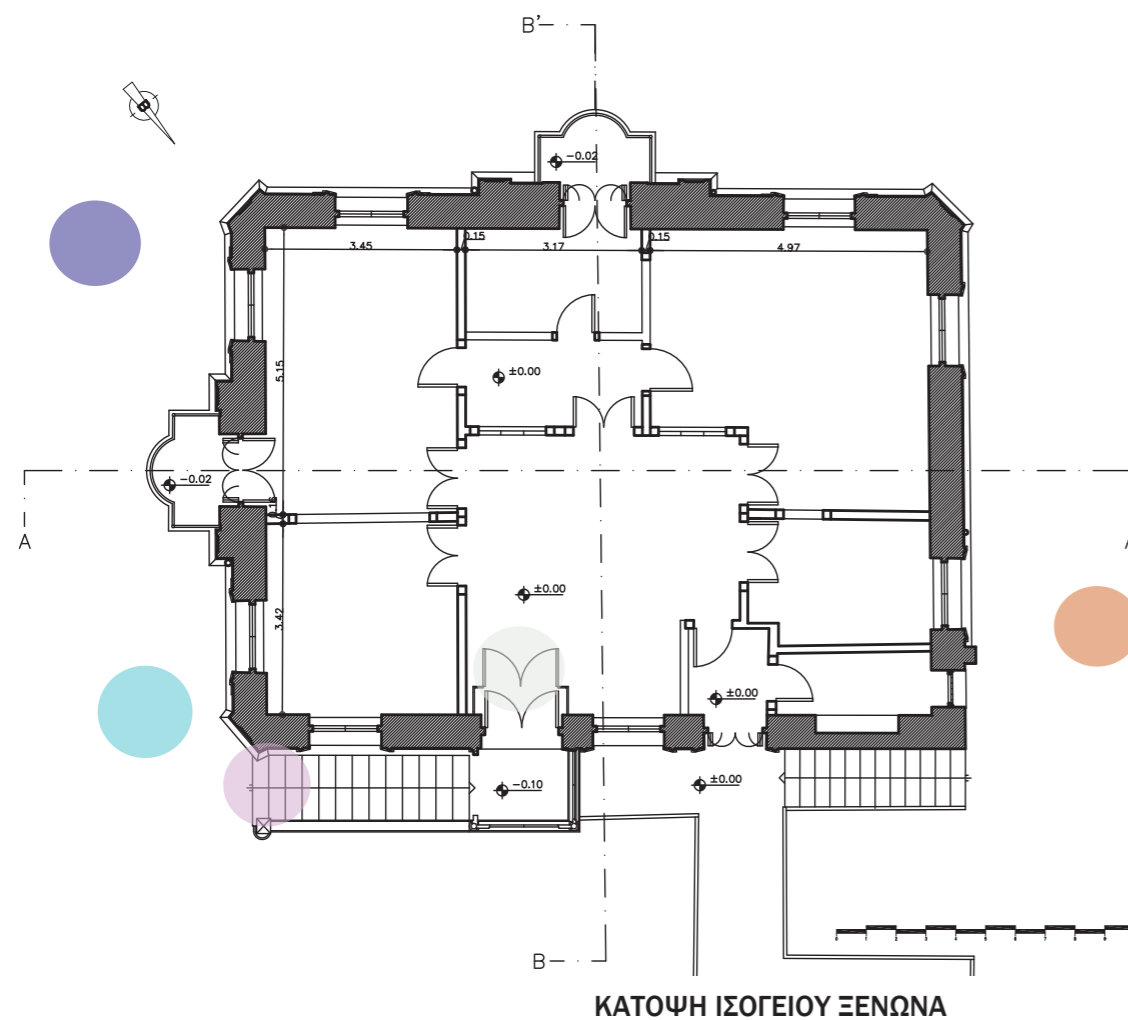

ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ ΞΕΝΩΝΑ

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΞΕΝΩΝΑ

2.45 Εξωτερική άποψη του ξενώνα Παπαστράτου

2.46 Όψη Ξενώνα

2.47 Είσοδος από την αυλή με έρκερ του ξενώνα

2.48 Είσοδος ξενώνα

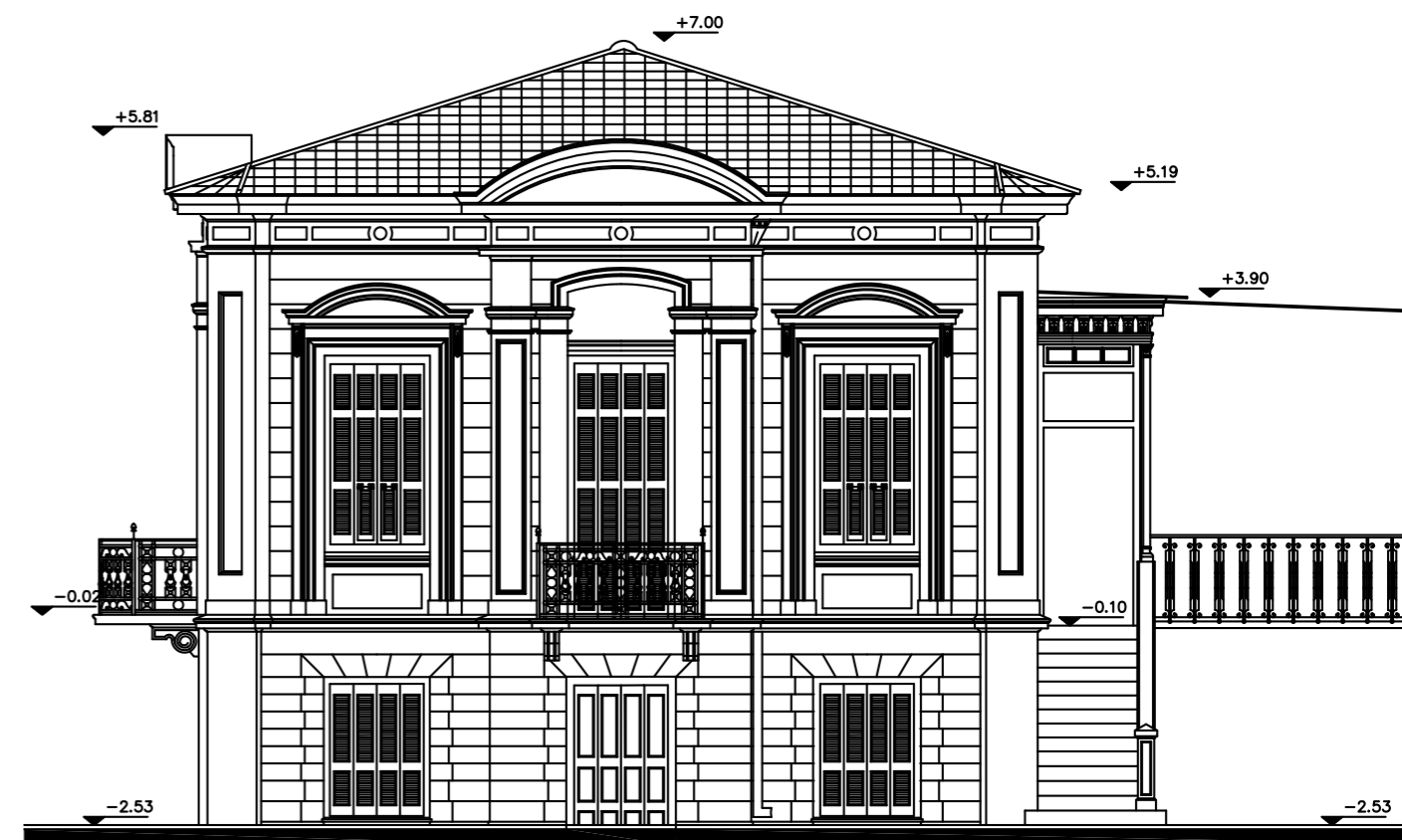

2.49 Εξωτερική λεπτομέρεια ξενώνα

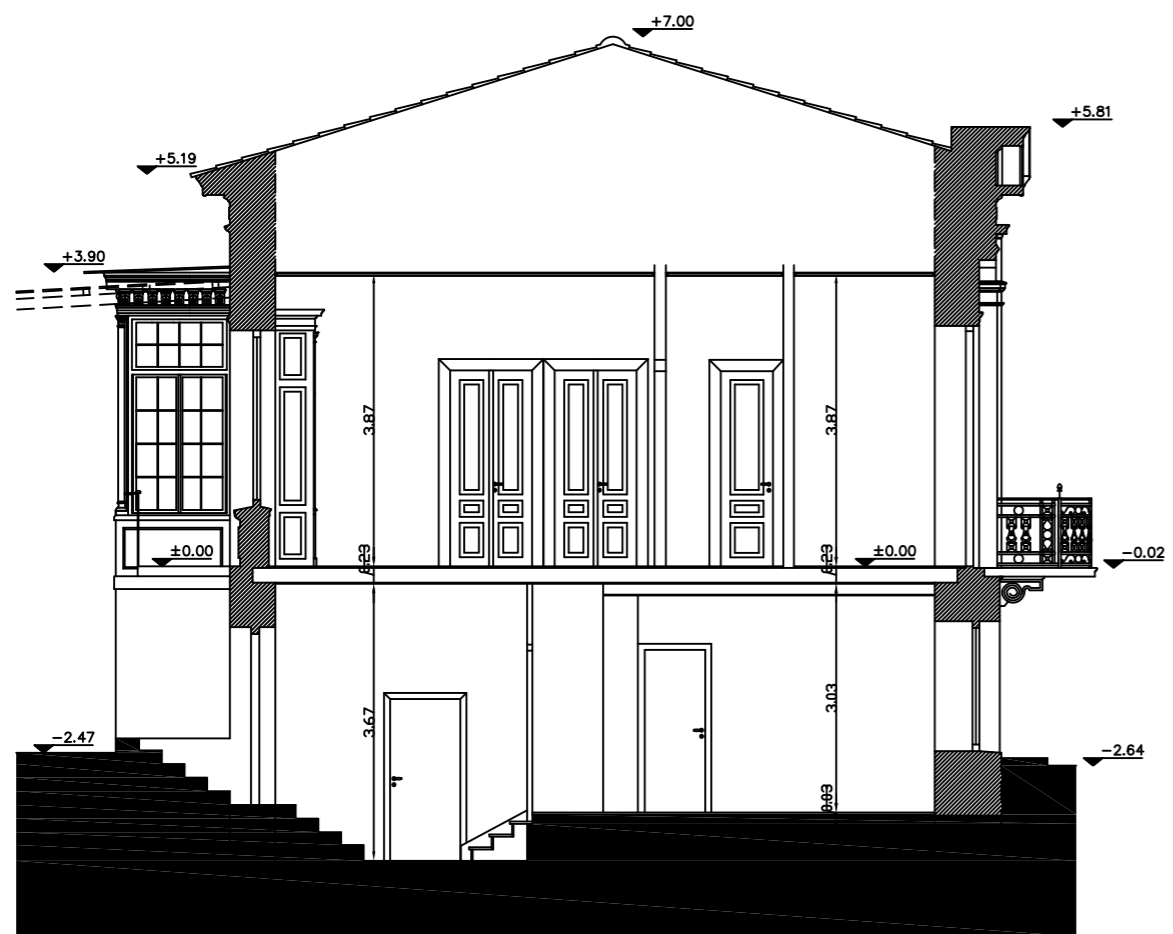

TOMH A-A ΞΕΝΩΝΑ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ ΞΕΝΩΝΑ

TOMH B-B ΞΕΝΩΝΑ

ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ ΞΕΝΩΝΑ

ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΞΕΝΩΝΑ

ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ ΞΕΝΩΝΑ

3ο. κεφάλαιο

Φοιτητική εστία το διατηρητέο της κλινικής Ανδρεάδη

Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα λιτό, απλό, συμμετρικό κτίριο που χτίστηκε από τον αρχιτέκτονα Δ. Φιλλύζη το 1928 στην οδό Βενιζέλου 66 και αποτελείται από πέντε ορόφους, ένα υπόγειο και το ισόγειο. Στις απλές όψεις του διακρίνονται οι εξώστες, τα έρκερ και τα ανοίγματα, σε οριζόντιες και κατακόρυφες στήλες, όλων των ορόφων τα οποία λειτουργούν ως διακοσμητικά επιπρόσθετα στοιχεία, γύρω από τον ορθοκανονικό όγκο του κτιρίου. Σημειώνεται ότι το κτίσμα είναι 3.200 τ.μ. Το ισόγειο στεγάζεται περιμετρικά από ένα τσιμεντένιο στέγαστρο, με απλοποιημένα στηρίγματα. Κάτω από το στέγαστρο παρατηρείται η κεντρική ξύλινη με δύο φύλλα είσοδος του κτιρίου, στην οποία διακρίνονται ανάγλυφα ξύλινα πλαίσια και στην κορυφή της υπάρχει ένας μεγάλος φεγγίτης, που αργότερα τοποθετήθηκαν κιγκλιδώματα. Ο εσωτερικός χώρος του κτιρίου ήταν ενιαίος, απλός χωρίς κανένα διακοσμητικό στοιχείο.

Από το 1928 μέχρι και το 1973 στέγαζε την κλινική Ανδρεάδη. Η συγκεκριμένη κλινική ήταν μια από τις μεγαλύτερες κλινικές της Θεσσαλονίκης. Επί 30 ολόκληρα χρόνια το κτίριο παρέμεινε κλειστό και το 2017 αγοράστηκε από την εταιρία Οικοtrust, ώστε να γίνει επαχρησιμοποίηση του κτιρίου σε φοιτητικές εστίες. Η παλιά διαρρύθμιση του κτιρίου είναι βοηθητική, διότι από την αρχή είχε σχεδιαστεί για κατοικίες. Η κατασκευή ξεκίνησε το 2020, με 100 διαμερίσματα των 30 τ.μ. το καθένα. Ακόμα περιλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους όπως, καθιστικό, γυμναστήριο, πλυντήρια, στεγνωτήρια, roof garden και χώρο μελέτης. Τέλος, το 2016 κρίθηκε διατηρητέο.

3.3 Όψη κλινικής Ανδρεάδη

Πρόκειται για δύο ορθογώνια, απιβλητικά και διατηρητέα κτήσματα περίπου της ίδιας χρονολογίας μεταξύ του 1920 με 1928. Στο παρελθόν είχαν φιλοξενήσει πολλές χρήσεις που τα έκαναν σημαντικά για την περιοχή στην οποία βρισκόταν το καθένα. Παρατηρώντας τα εξωτερικά, παρουσιάζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Στις όψεις φαίνονται έντονα κάποια νεκλασικά στοιχεία, και κυρίως τα ανοίγματα τους είναι συμμετρικά, οργανωμένα σε κατακόρυφες ζώνες, η μία δίπλα στην άλλη. Η νέα χρήση των κτιρίων θα είναι φοιτητικές εστίες που θα στεγάζουν πολλούς χώρους, οι οποίοι θα είναι λειτουργικοί για κάθε φοιτητή.

Ανατολική Όψη καπναποθήκης Παπαστράτου

3.1 Πρώην κλινική Ανδρεάδη

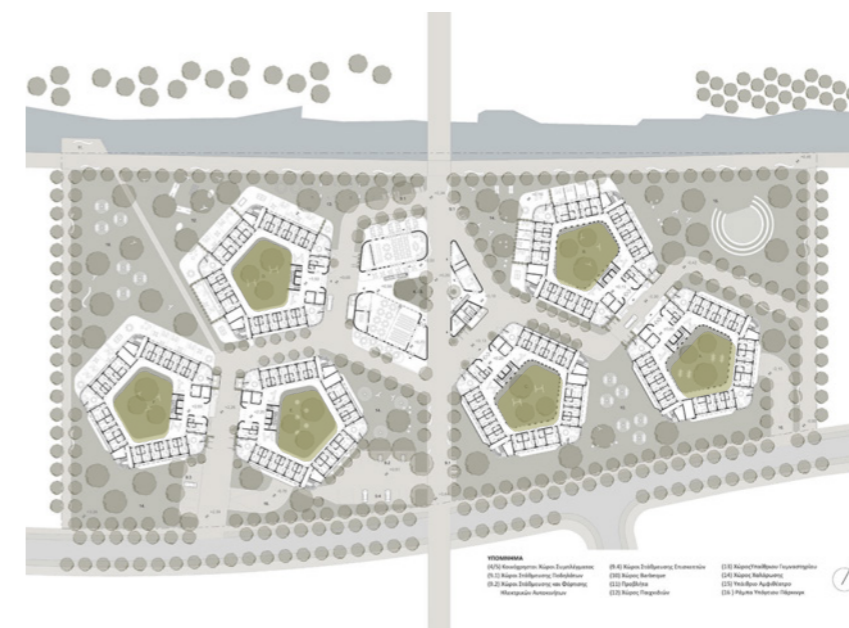
3.2 Κεντρική είσοδος κλινικής

Συγκρότημα Φοιτητικών Εστιών του Πανεπιστημίου Κύπρου στη Λευκωσία

Βασική πρόθεση της πρότασης ήταν η κατανομή των απαιτούμενων δωματίων σε έξι διαφορετικά κτίρια, για λόγους ασφάλειας και καλύτερης λειτουργίας των εστιών, τα οποία λειτουργούν αυτόνομα αλλά συνδέονται και συνυπάρχουν με τα διπλανά τους δημιουργώντας έτσι ένα κλίμα οικειότητας. Κάθε κτίριο αποφασίστηκε να έχει κυκλωτερές σχήμα, το οποίο επιτρέπει οπτικές φυγές μεταξύ των ενοίκων διαφορετικών ορόφων, διευκολύνοντας την οικειοποίηση αλλά και την συνύπαρξη διαφορετικών ατόμων. Τα δωμάτια οργανώνονται σε πέντε πλευρές γύρω από ένα φυτεμένο αίθριο, και σε ισάριθμους ορόφους, με τις γωνίες να δέχονται είτε τις κοινές χρήσεις, είτε την κατακόρυφη επικοινωνία. Με αυτό τον τρόπο κάθε δωμάτιο έχει διαφορετική θέαση του περιβάλλοντος τοπίου, κάνοντας το μοναδικό, ενώ το συνολικό σχήμα των εστιών δίνει μια ισχυρή αίσθηση ταυτότητας, διαχωρίζοντας την κατοίκηση από τις υπόλοιπες λειτουργίες της πανεπιστημιούπολης.

Ένα έβδομο κτίριο παρόμοιας μορφής, στο κέντρο του γηπέδου και πάνω στον υφιστάμενο κεντρικό κάθετο άξονα, παραλαμβάνει τους κοινόχρηστους χώρους του συμπλέγματος. Το κτίριο αυτό, καθώς βρίσκεται σε κομβικό σημείο, εύκολα προσβάσιμο τόσο από τους ενοίκους όλων των κτιρίων όσο και από το σύνολο της πανεπιστημιούπολης, αποτελεί την καρδιά του συγκροτήματος. Εκεί δημιουργείται μια υπαίθρια πλατεία, γύρω από την οποία τοποθετούνται οι χώροι αναψυχής και εμπορίου των εστιών, αλλά και ο τομέας διαχείρισης και συντήρησης του συμπλέγματος.
Άρης Π. Λιακόπουλος

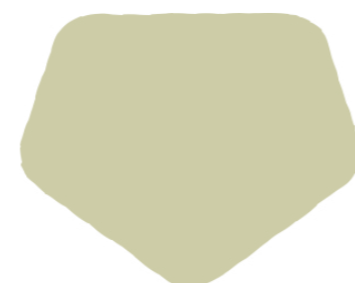
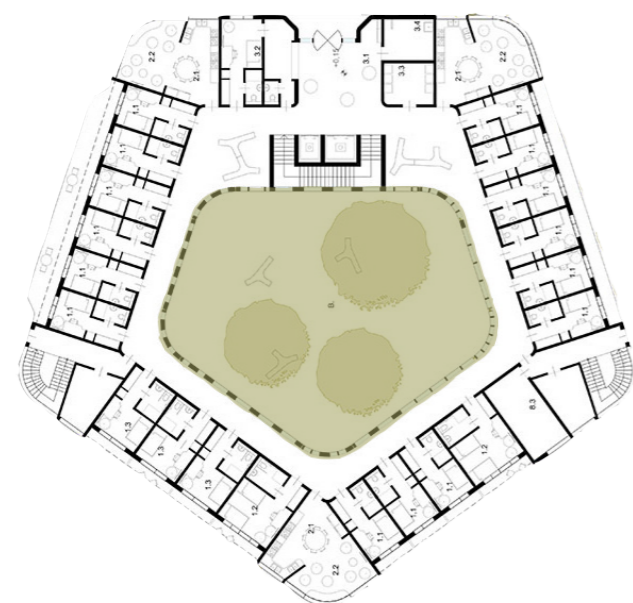
3.4 Κάτοψη Αιθρίων

Κεντρικά αίθρια

Κεντρικά αίθρια

Κεντρικό αίθριο

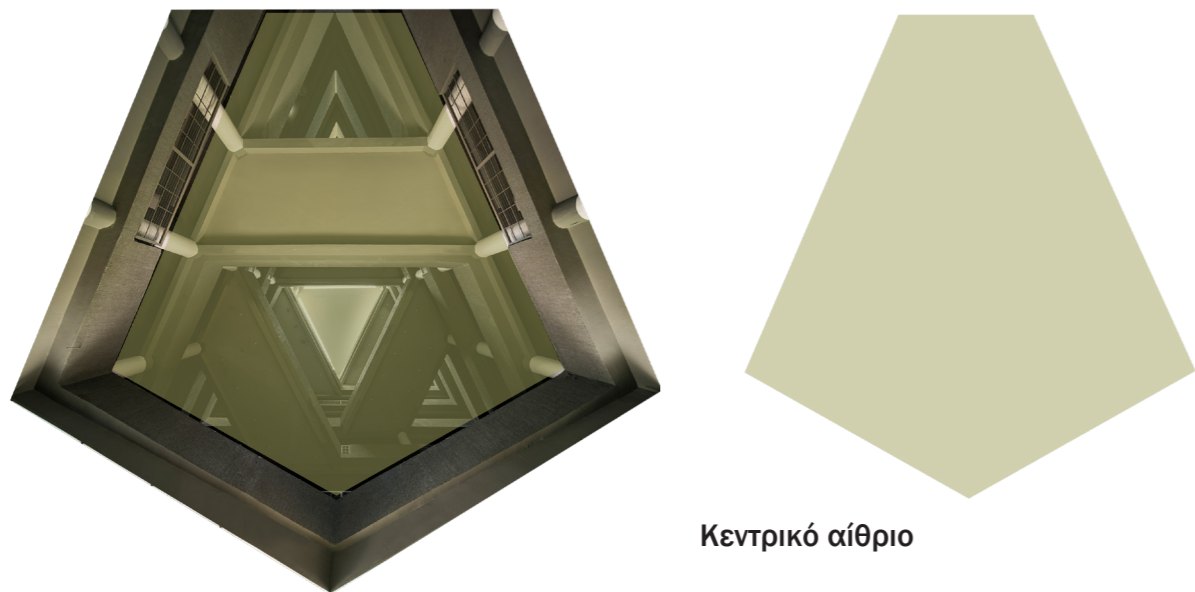
Συγκρότημα φοιτητικών κατοικιών σε ένα προάστιο του Chandigarh

Η κύρια ιδέα ήταν να σχεδιάσουμε ένα κτίριο ξενώνα χωρίς τοίχους που να οριοθετούν τους χώρους σε μια πανεπιστημιούπολη », δήλωσε το Charged Voids. Το έργο επικεντρώθηκε στη δημιουργία ενός κεντρικού αίθριου στο εσωτερικό του κτιρίου που διασταυρώνεται από γέφυρες σε κάθε επίπεδο του, και λειτουργούν ως πρόσθετοι χώροι συγκέντρωσης των φοιτητών.

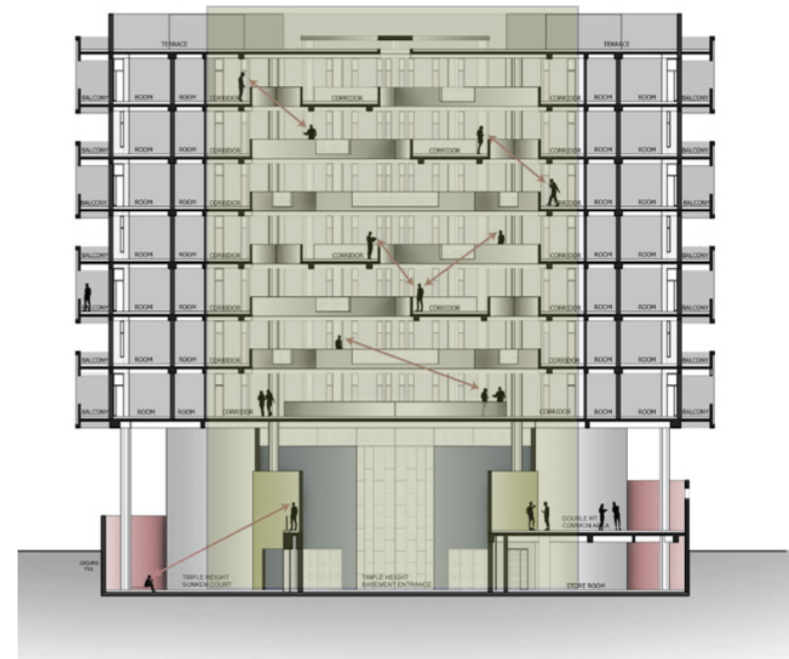
«Αυτές οι ποικίλες γέφυρες δημιουργούν μια εξαιρετική αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων επιπέδων που παρέχουν επίσης έναν φυσικά καλά φωτισμένο και αεριζόμενο εσωτερικό χώρο», πρόσθεσε το στούντιο αρχιτεκτονικής. Γύρω από το κεντρικό αίθριο του κτιρίου βρίσκονται τα δωμάτια και όλοι οι κοινόχρηστοι χώροι που χρησιμοποιούνται καθημερινά από τους φοιτητές. Πάνω από αυτό υπάρχουν φεγγίτες που επιτρέπουν το φυσικό φως να διεισδύσει και να απλωθεί σε όλο τον εσωτερικό χώρο της εστίας. Το αίθριο έχει κατάληξη στο υπόγειο που φιλοξενεί το γυμναστήριο. Στούντιο αρχιτεκτονικής Charged Voids

3.5 Αίθριο

Κεντρικό αίθριο

3.6 Τομή αιθρίου

Κεντρικό αίθριο

Η παραπάνω έρευνα που έχει γίνει μέσα από τα τρία παραδείγματα, έχει σκοπό να δείξει και να αναλύσει πως ένα ιστορικό, διατηρητέο, νεοκλασικό κτίριο μπορεί μετά από αρκετά χρόνια να επαχρησιμοποιηθεί, χωρίς όμως να χάσει την ταυτότητα και την αξία που είχε στο παρελθόν μέχρι και σήμερα. Επίσης, πως θα μπορούσε να διαμορφωθεί το εσωτερικό του, χρησιμοποιώντας νέες μεθόδους, κάνοντας το σύγχρονο για να έρθει σε αντίθεση με το εξωτερικό κέλυφος.

Συνοψίζοντας, στην παρούσα φάση έχει μελετηθεί αρκετά η ιστορία του ενδιαφερόμενου κτιρίου της καπναποθήκης Παπαστράτου για να μπορεί να συγκριθεί με άλλα κτίρια της εποχής του. Αναφέροντας το πρώτο παράδειγμα φαίνεται εφικτό ένα διατηρητέο κτίριο να στεγάσει νέες φοιτητικές εστίες που να είναι λειτουργικές για κάθε φοιτητή. Ο όγκος αυτών των κτιρίων είναι βοηθητικός διότι, είναι συμμετρικός. Για τον φωτισμό και τον αερισμό του κτιρίου, υπάρχουν στενόμακρα ανοίγματα σε κάθε πλευρά του κτιρίου, που σχηματίζουν κατακόρυφες στήλες η μία δίπλα στην άλλη. Σε συνδυασμό με τα επόμενα δύο παραδείγματα παρατηρείται πως μπορεί εσωτερικά να αλλάξει και να αποκτήσει κατακόρυφα την επικοινωνία και με τους υπόλοιπους χώρους. Το ενδιαφέρον με την κατασκευή των αίθριων είναι ότι τα κτίρια εκτός από την οριζόντια επικοινωνία του ορόφου, μπορούν να πραγματοποιούν και την κατακόρυφη επικοινωνία με όλους τους ορόφους του κτιρίου.

4ο. κεφάλαιο

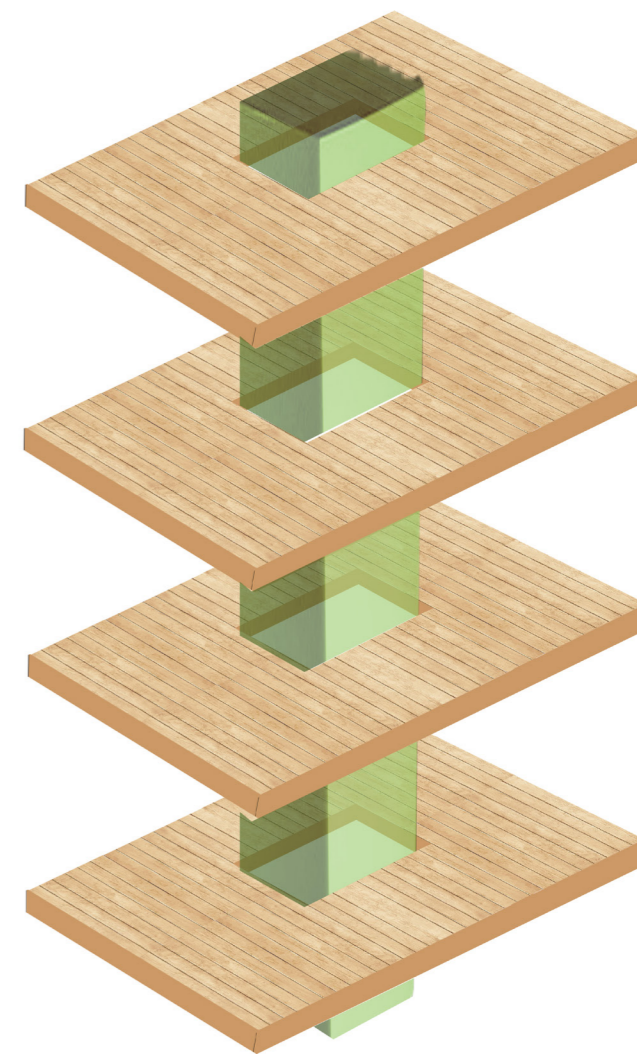
Μέσα από την έρευνα και την επίσκεψη της Καπναποθήκης Παπαστράτου και του Ξενώνα των αδελφών, παρατηρήθηκαν κάποια χαρακτηριστικά που μαρτυρούν τον βιομηχανικό χαρακτήρα των κτιρίων. Αυτά όμως που ξεχώρισαν και αποτελούν μέρος της κεντρικής ιδέας, είναι τα στενόμακρα ανοίγματα σε όλες τις όψεις και των δυο κτιρίων, αλλά και η εξωτερική γέφυρα που συνδέει τα δυο μοναδικά βιομηχανικά και νεοκλασικά κτίρια της Καπναποθήκης και του Ξενώνα. Η γέφυρα πραγματοποιεί την οριζόντια σύνδεση και ενώνει τα δυο κτίρια. Χωρίς αυτή δεν θα υπήρχε ουσιαστική επικοινωνία και δεν θα γινόταν η εύκολη μετάβαση και μεταφορά των ατόμων. Από την άλλη τα μακριά και στενά ανοίγματα δεν βοηθούν στον επαρκή φωτισμό και αερισμό του χώρου, πράγμα που τα καθιστά αρκετά σκοτεινά για να στεγάσει τις φοιτητικές εστίες.

Έτσι οι παραπάνω παρατηρήσεις αποτελούν την αφετηρία μιας νέας και λειτουργικής κεντρικής ιδέας για μια σύγχρονη φοιτητική εστία. Ο νέος σχεδιασμός θα επιτρέπει και την κατακόρυφη σύνδεση των ορόφων στο εσωτερικό των κτιρίων μέσω των ορθογώνιων αίθριων. Με βάση την οριζόντια σύνδεση στο εξωτερικό χώρο μέσω της γέφυρας, η σύνδεση συνεχίζεται και στο εσωτερικό με τη βοήθεια των αίθριων, που ενώνει το υπόγειο, το ισόγειο, τον 1ο όροφο και τον 2ο όροφο. Αυτή η κατακόρυφη επικοινωνία γεμίζει τους χώρους με άπλετο φως και καθαρό αέρα, από το ανώτερο επίπεδο μέχρι το κατώτερο επίπεδο των κτιρίων. Το φυσικό φως εξαπλώνεται σε όλους τους ορόφους μέσα από δυο πηγές αυτών των αίθριων αλλά και των αρχικών ανοιγμάτων της καπναποθήκης.

Κάθε όροφος της καπναποθήκης αποτελείται από 10 μικρά ορθογώνια αίθρια, τα οποία σχηματίζουν την αρχική κάτοψη της καπναποθήκης (γράμμα Π) και ένα ακόμα μεγάλο ορθογώνιο αίθριο που βρίσκεται στο κεντρικό κομμάτι της που κατασκευάστηκε αργότερα. Τα μικρά αίθρια είναι σχεδιασμένα σε χώρους που αρθρώνονται γύρω από το κεντρικό αίθριο το οποίο είναι σημείο συνάντησης, συγκέντρωσης για τους φοιτητές αλλά και για τους επισκέπτες. Στο κτίριο του Ξενώνα θα δημιουργηθεί η βιβλιοθήκη της εστίας, στην οποία θα

σχεδιαστεί κεντρικά ακόμα ένα αίθριο που θα έχει την ίδια λογική με το δίπλανο του κτιρίου.

Η φύτευση σηματοδοτεί εσωτερικά τα αίθρια της καπναποθήκης, ξεκινώντας από το υπόγειο και καταλήγοντας στον τελευταίο όροφο. Το πράσινο καλύπτει μεγάλο μέρος του χώρου και του δίνει ζωντάνια.

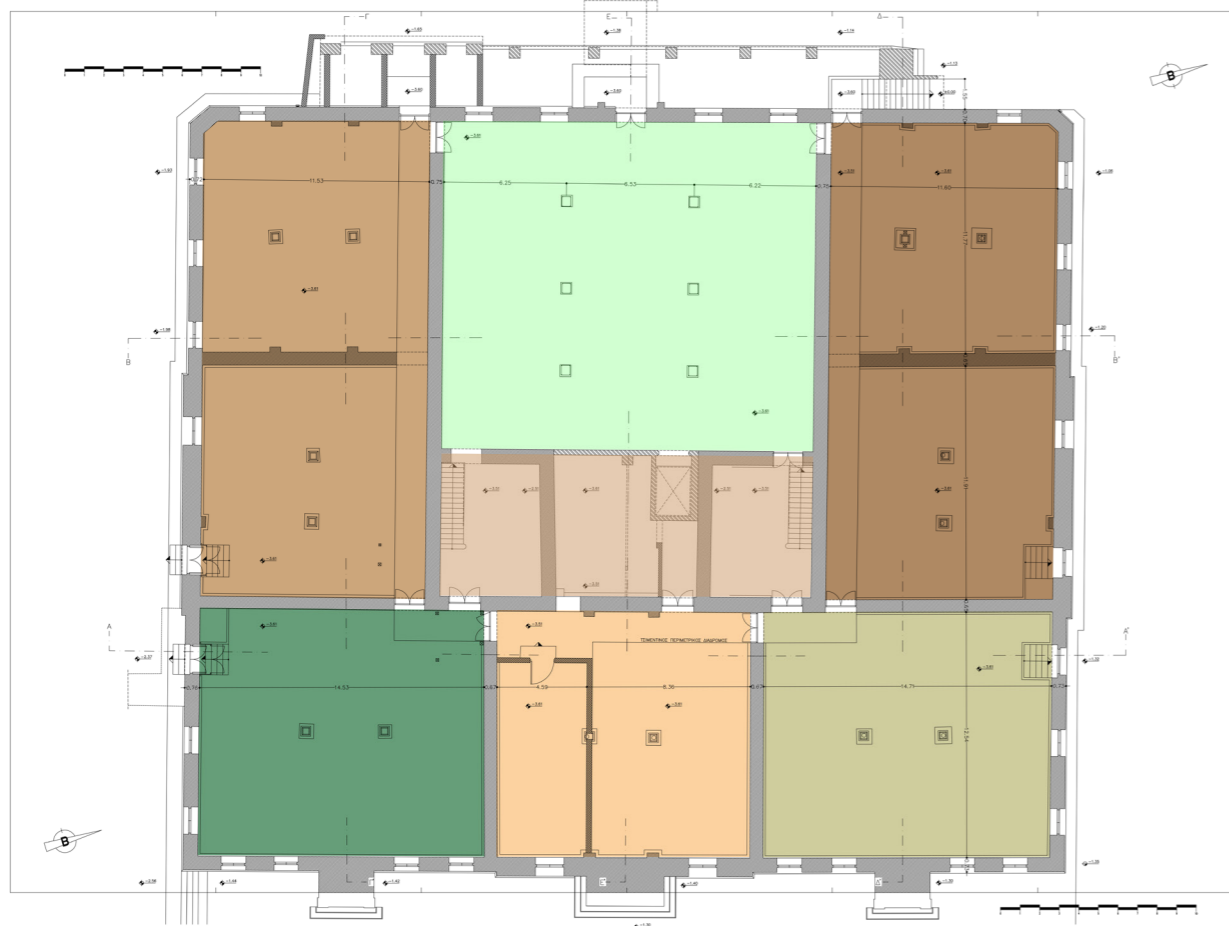
Στόχος Αιθρίων

- κλίμα οικειότητας, συνύπαρξης
- κατακόρυφη επικοινωνία
- φωτισμός, αερισμός

4.2 Πρόταση Σχεδιασμού

Οργανογράμματα

ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

Ελεύθερος Χώρος Σινεμά	Χώρος Πλυντηρίων
Χώρος Δραστηριοτήτων	Ιατρείο - Γραφείο Διεύθυνσης
Πισίνες	Χώρος Γυμναστηρίου
Κλιμακοστάσιο	

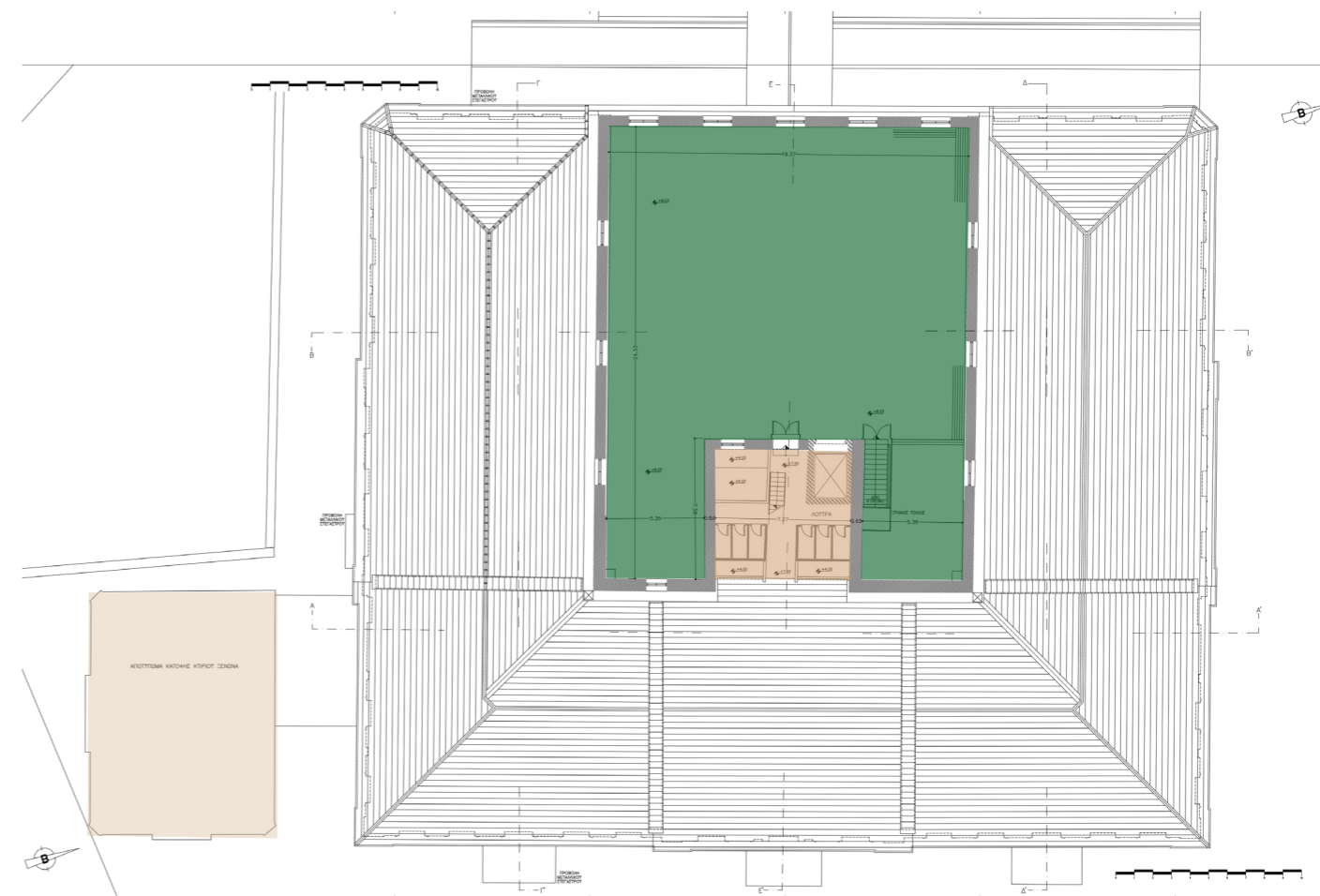
Χώρος Δωματίων	Κλιμακοστάσιο
Καθιστικό - Ρεσεψιόν	Χώρος Βιβλιοθήκης
Χώρος Καφέ	

ΚΑΤΟΨΗ 1ου ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

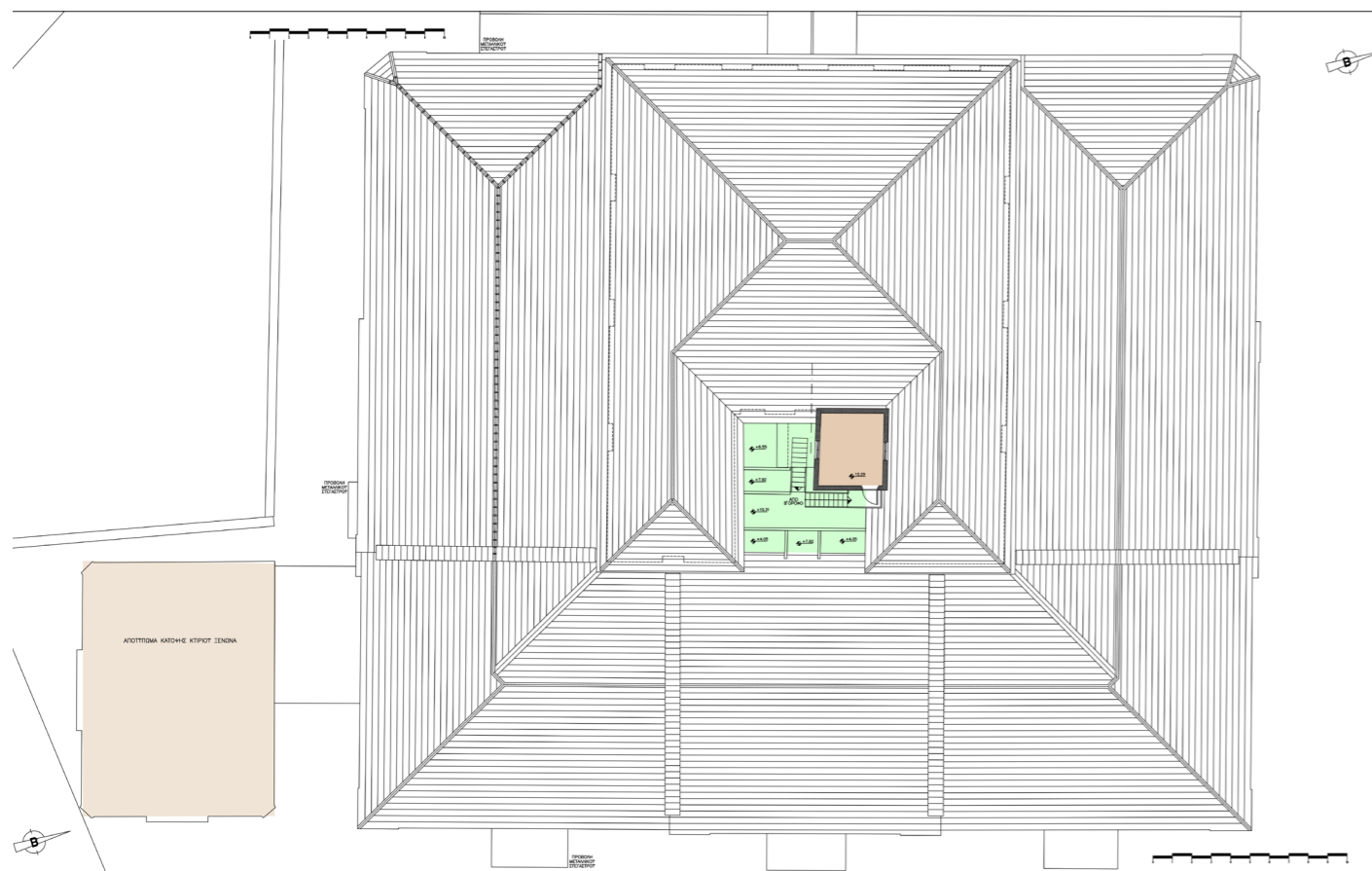
- Χώρος Δωματίων
- Καθιστικό - Ρεσεψιόν
- Κλιμακοστάσιο
- Χώρος Βιβλιοθήκης

ΚΑΤΟΨΗ 2ου ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

- Χώρος Δωματίων
- Κλιμακοστάσιο
- Χώρος Βιβλιοθήκης

ΚΑΤΟΨΗ ΤΑΡΑΤΣΑΣ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

● Ταράτσα

● Δωμάτιο Ανελκυστήρα

● Χώρος Βιβλιοθήκης

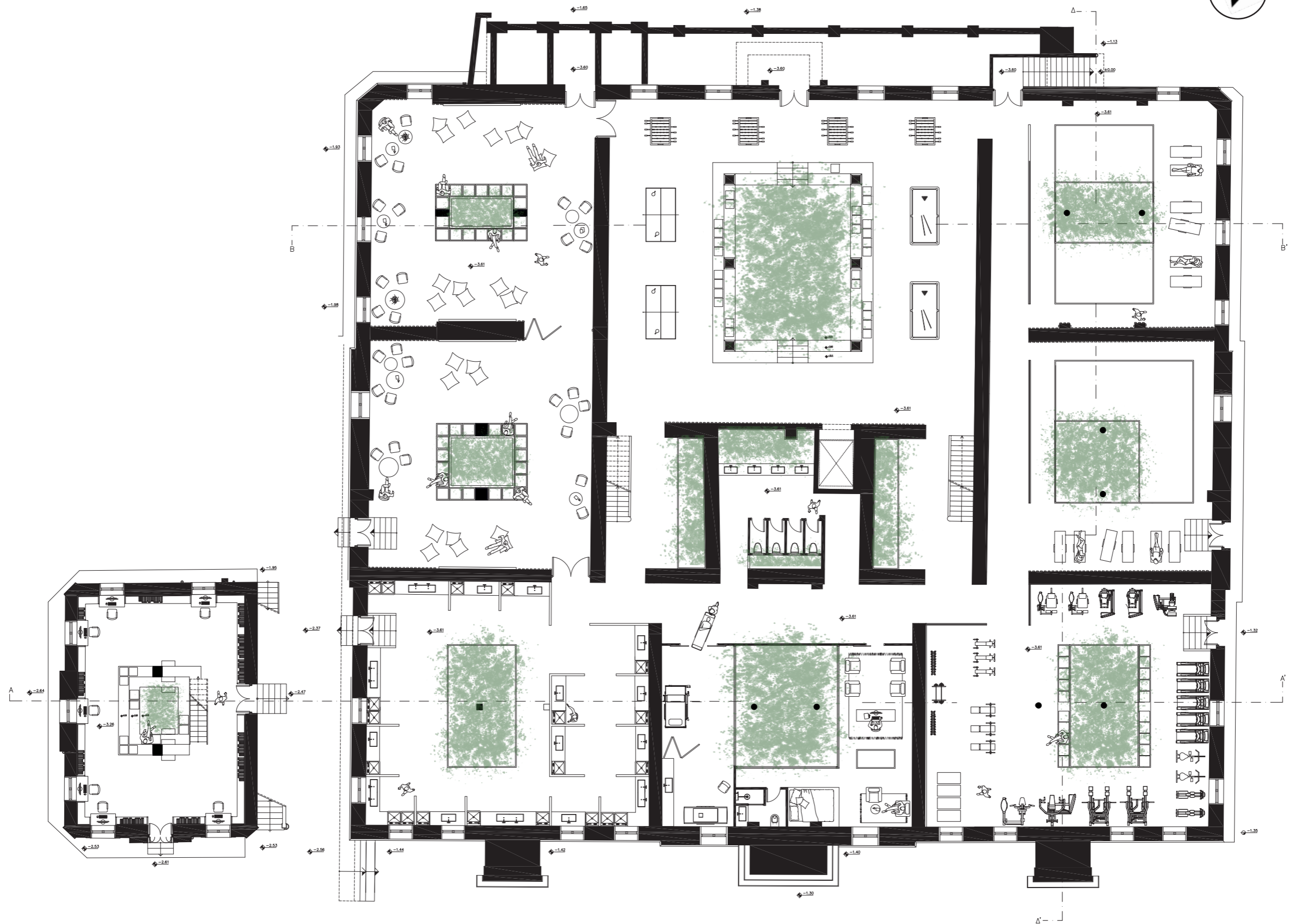

 Φύτευση

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

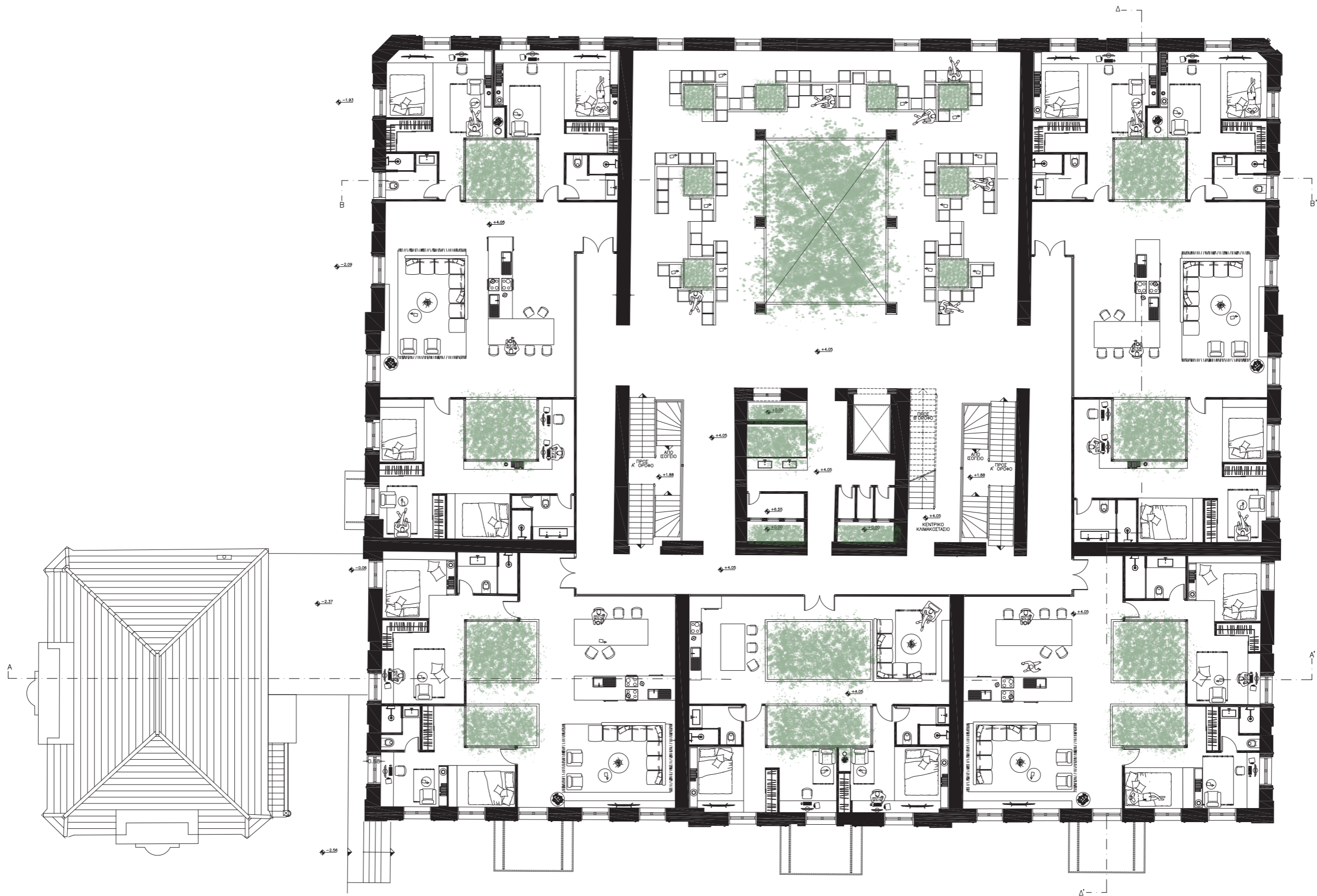

● Φύτευση

ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

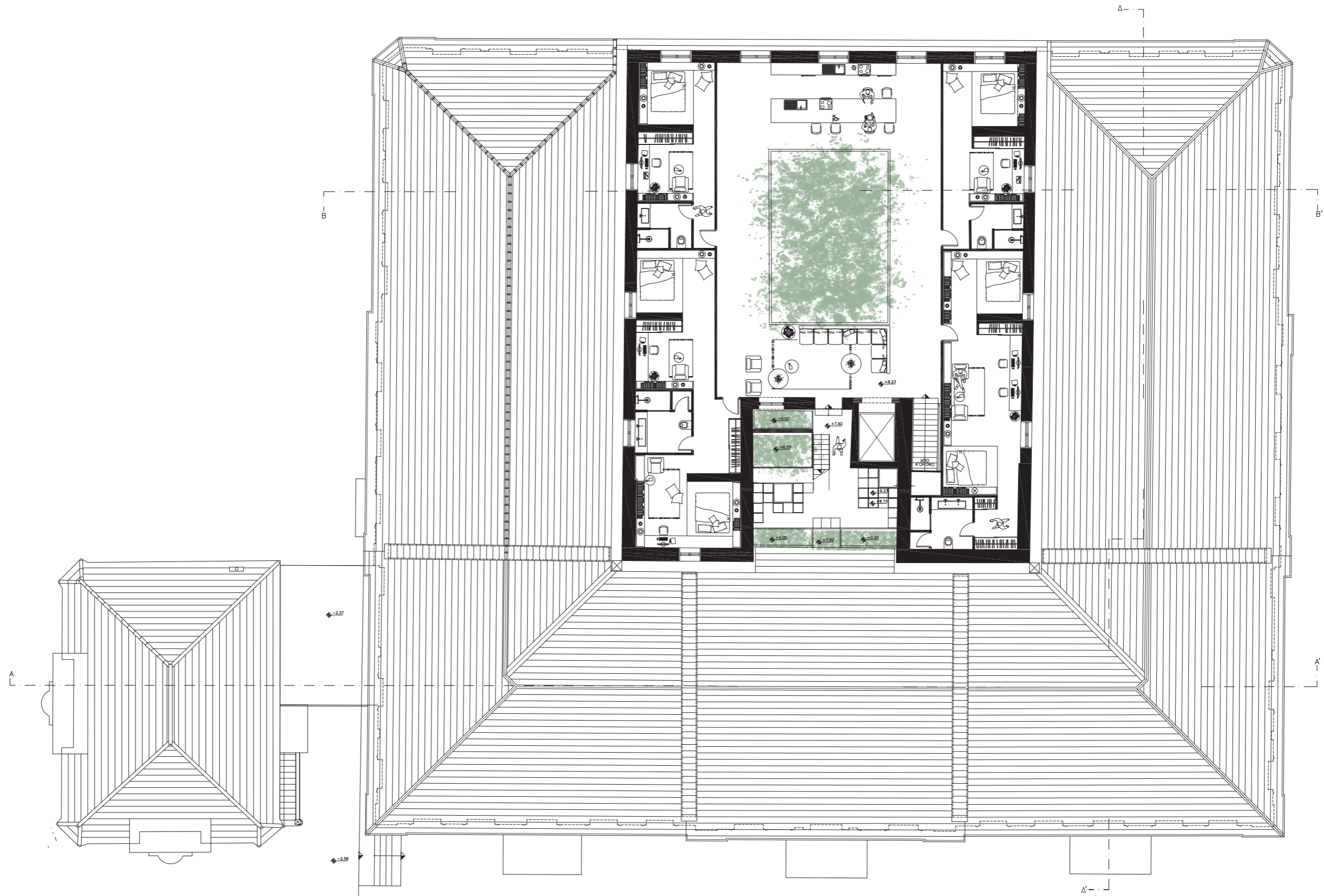

● Φύτευση

ΚΑΤΟΨΗ 1ΟΥ ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

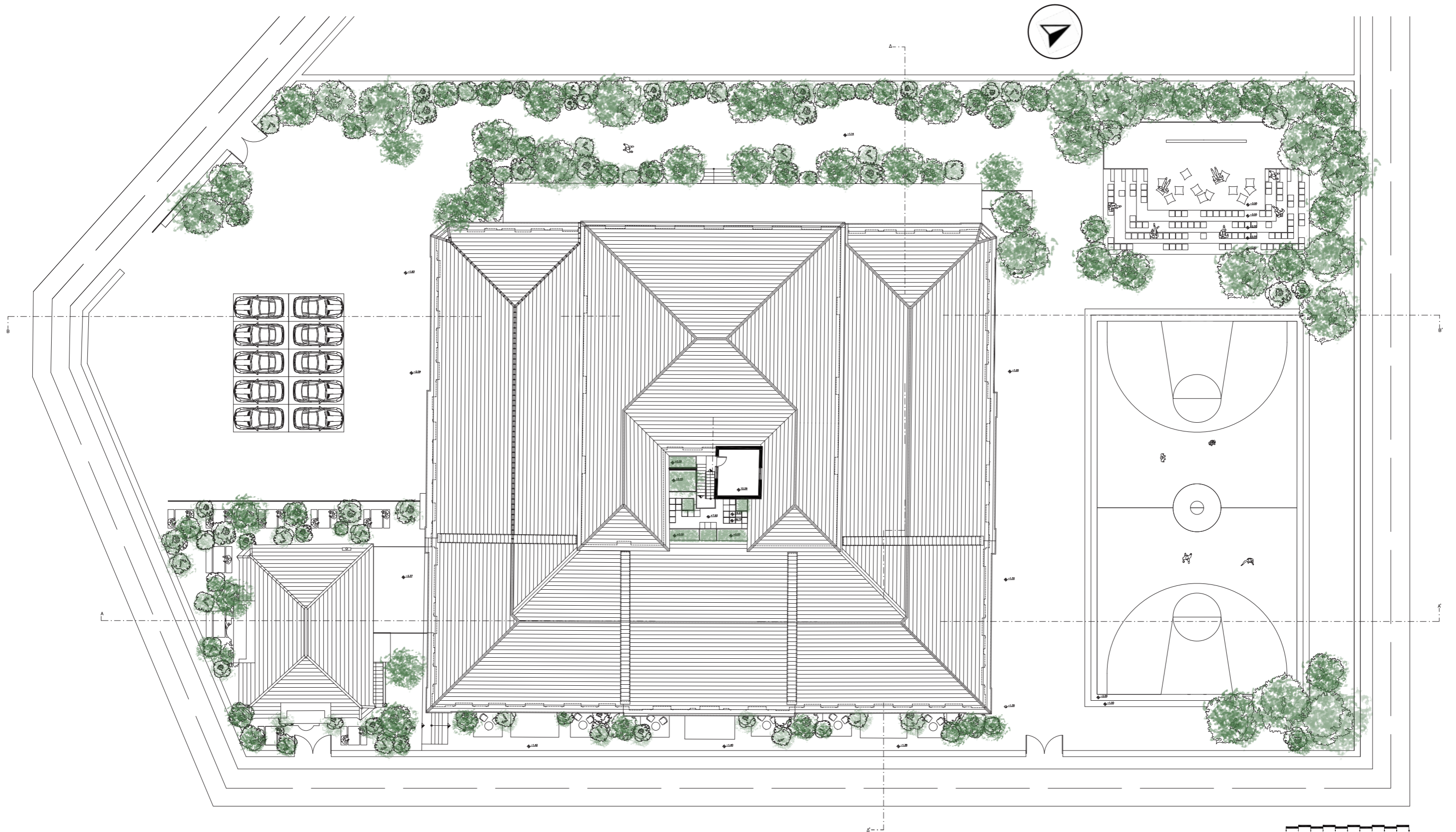

● Φύτευση

ΚΑΤΩΠΗ 2ΟΥ ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

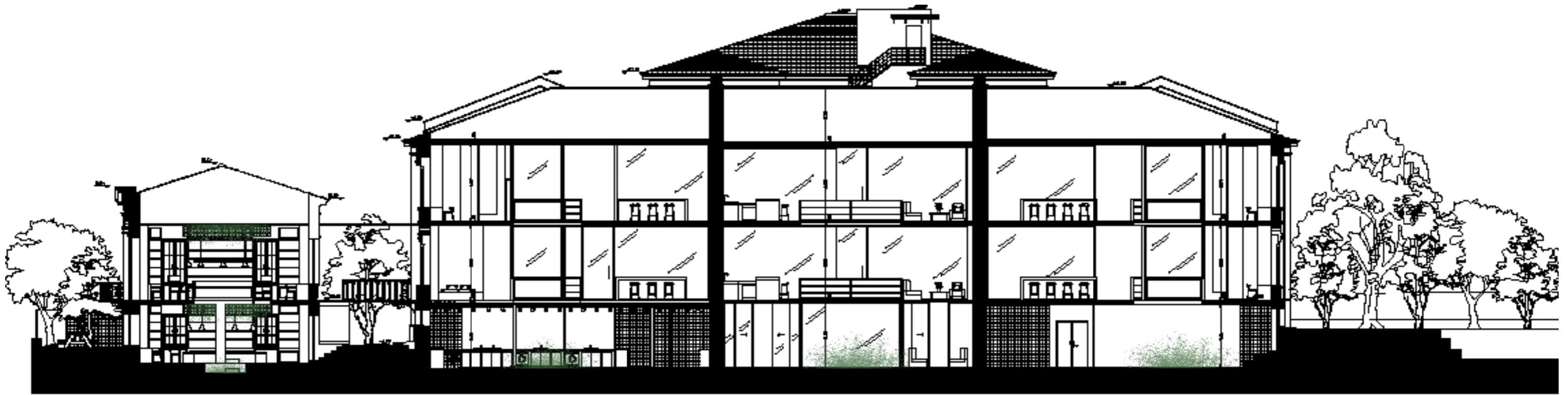

● Φύτευση

ΚΑΤΟΨΗ ΔΩΜΑΤΟΣ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

● Φύτευση

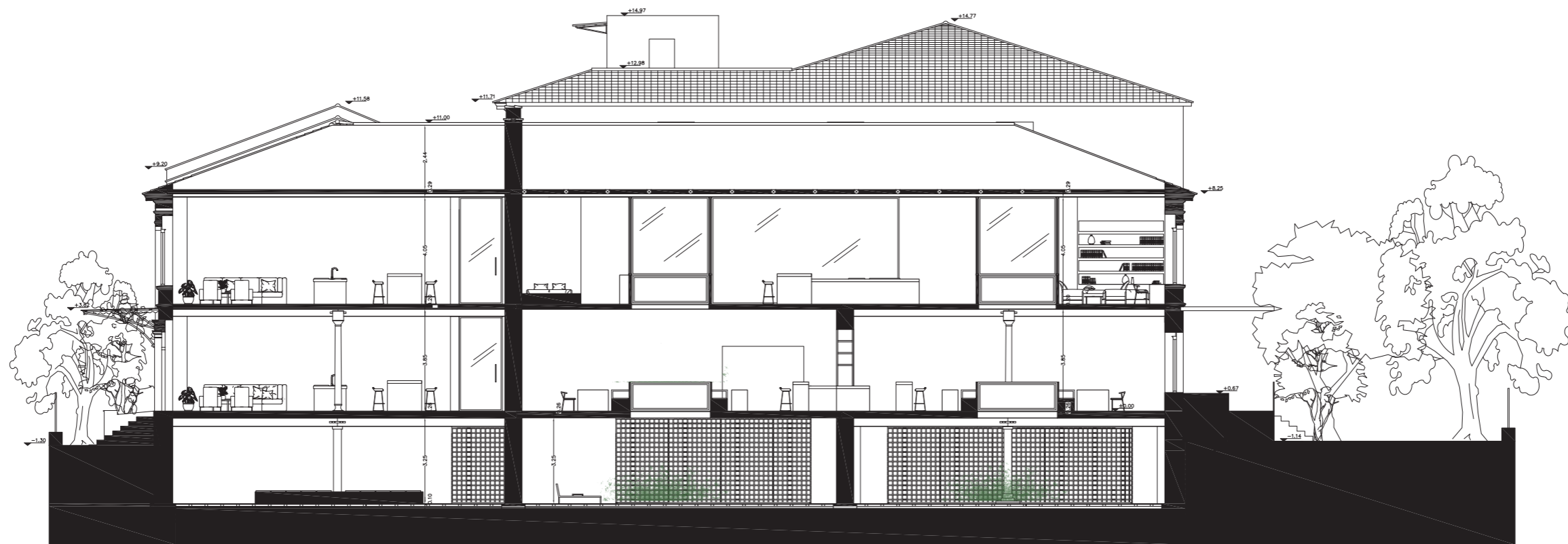
ΤΟΜΗ Α-Α ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

● Φύτευση

ΤΟΜΗ Β-Β ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

Φύτευση

ΤΟΜΗ Δ-Δ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

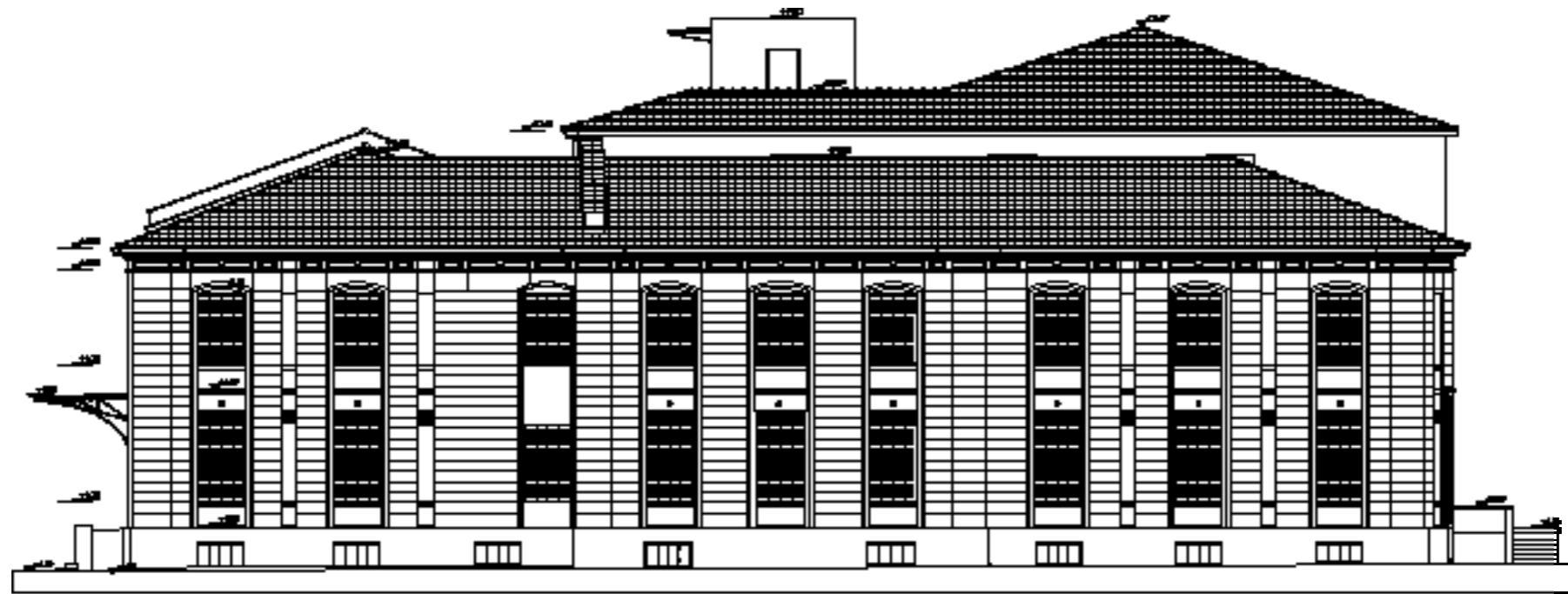

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

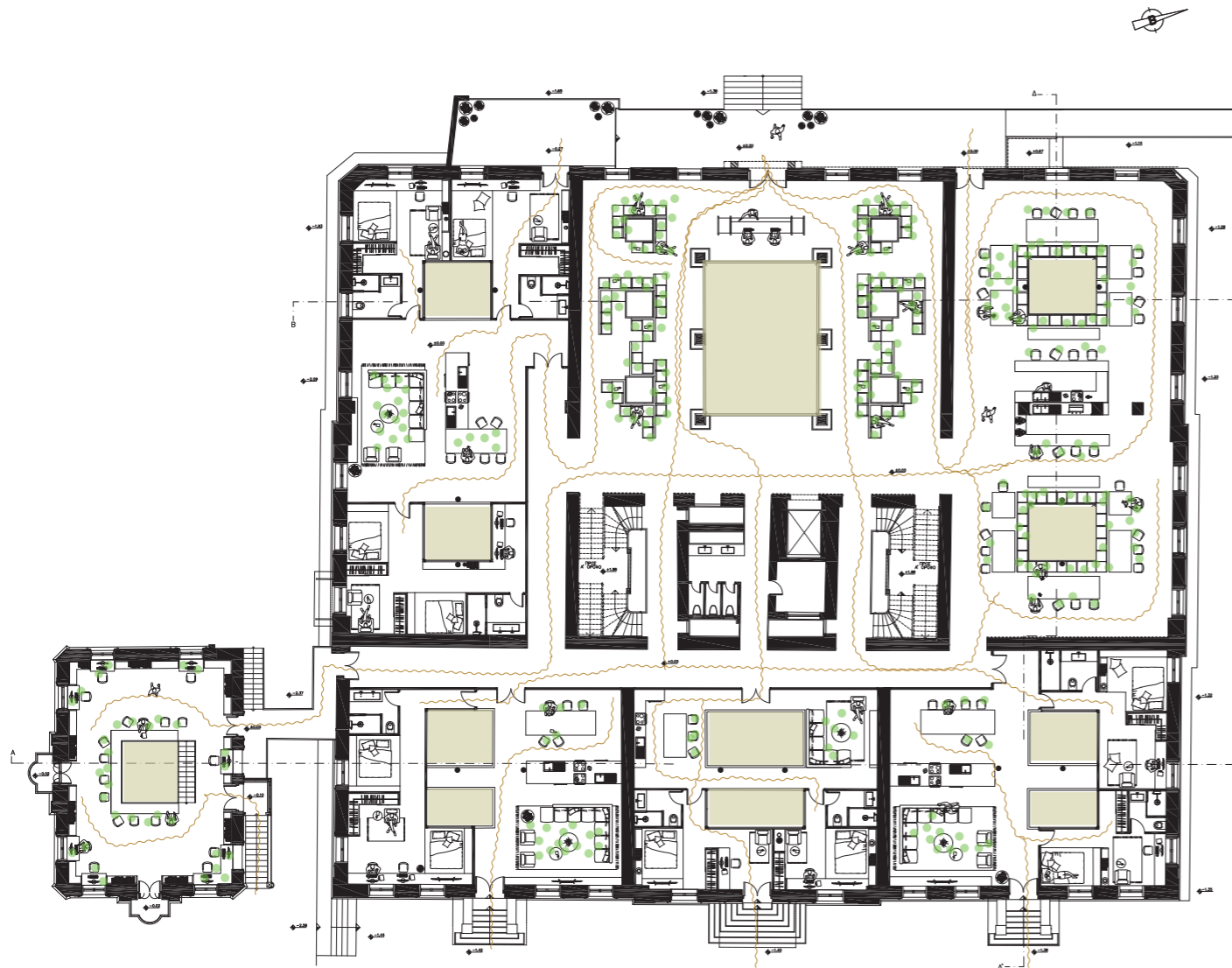
ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

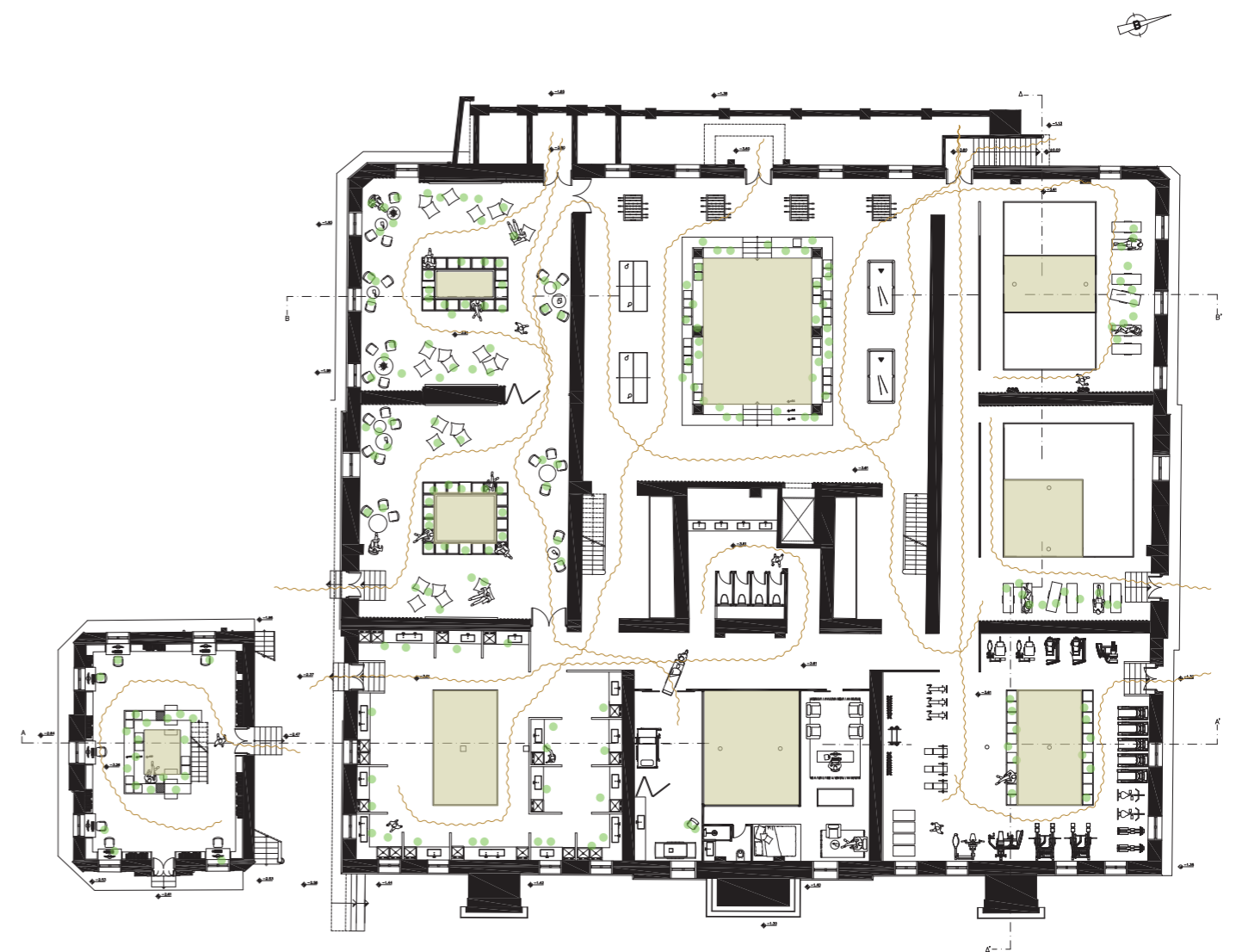

Διαγράμματα Κίνησης - Στάσης και Αιθρίων

ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

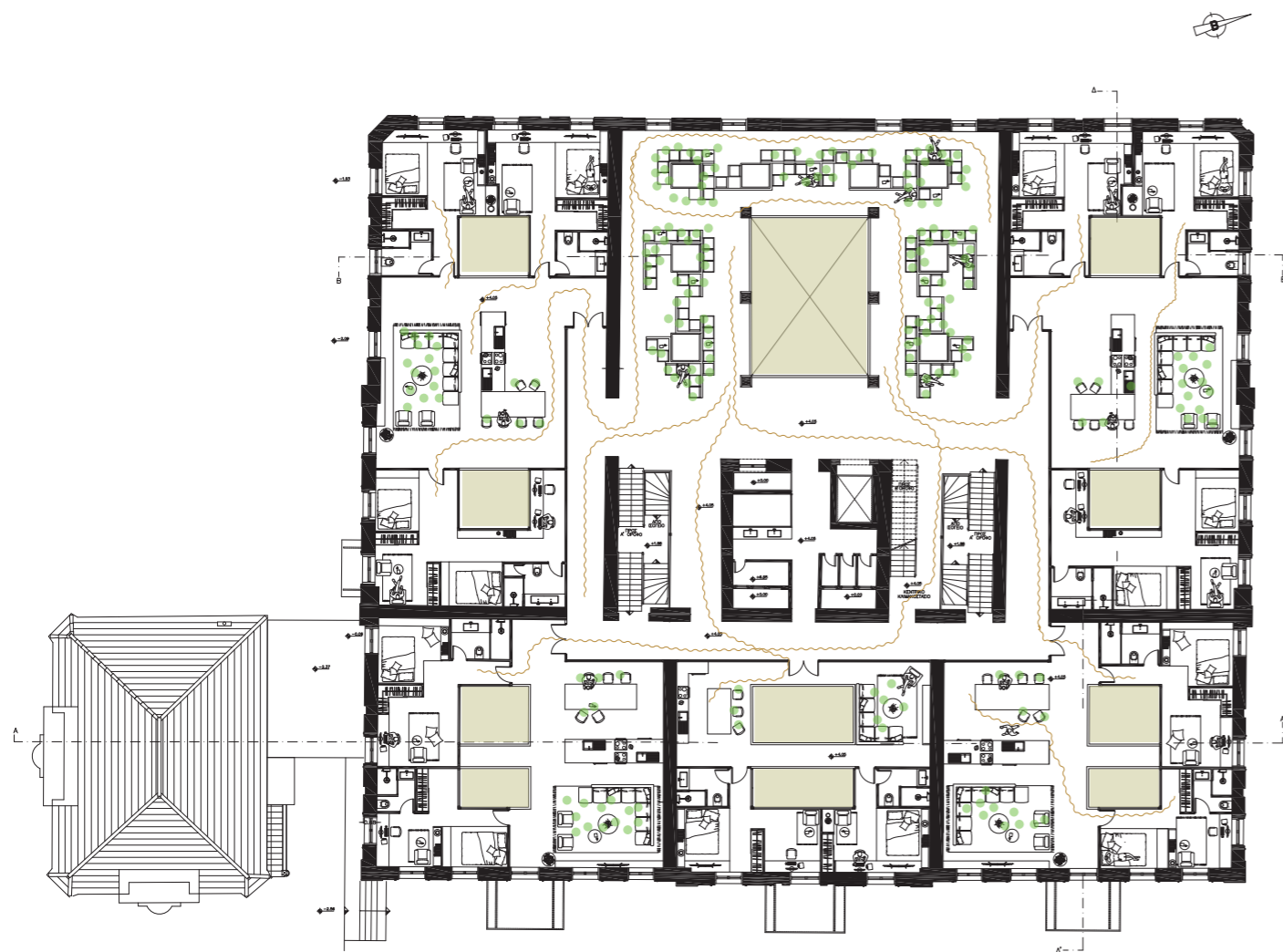
- Αίθρια
- Στάση
- Κίνηση

ΚΑΤΟΨΗ ΥΠΟΓΕΙΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

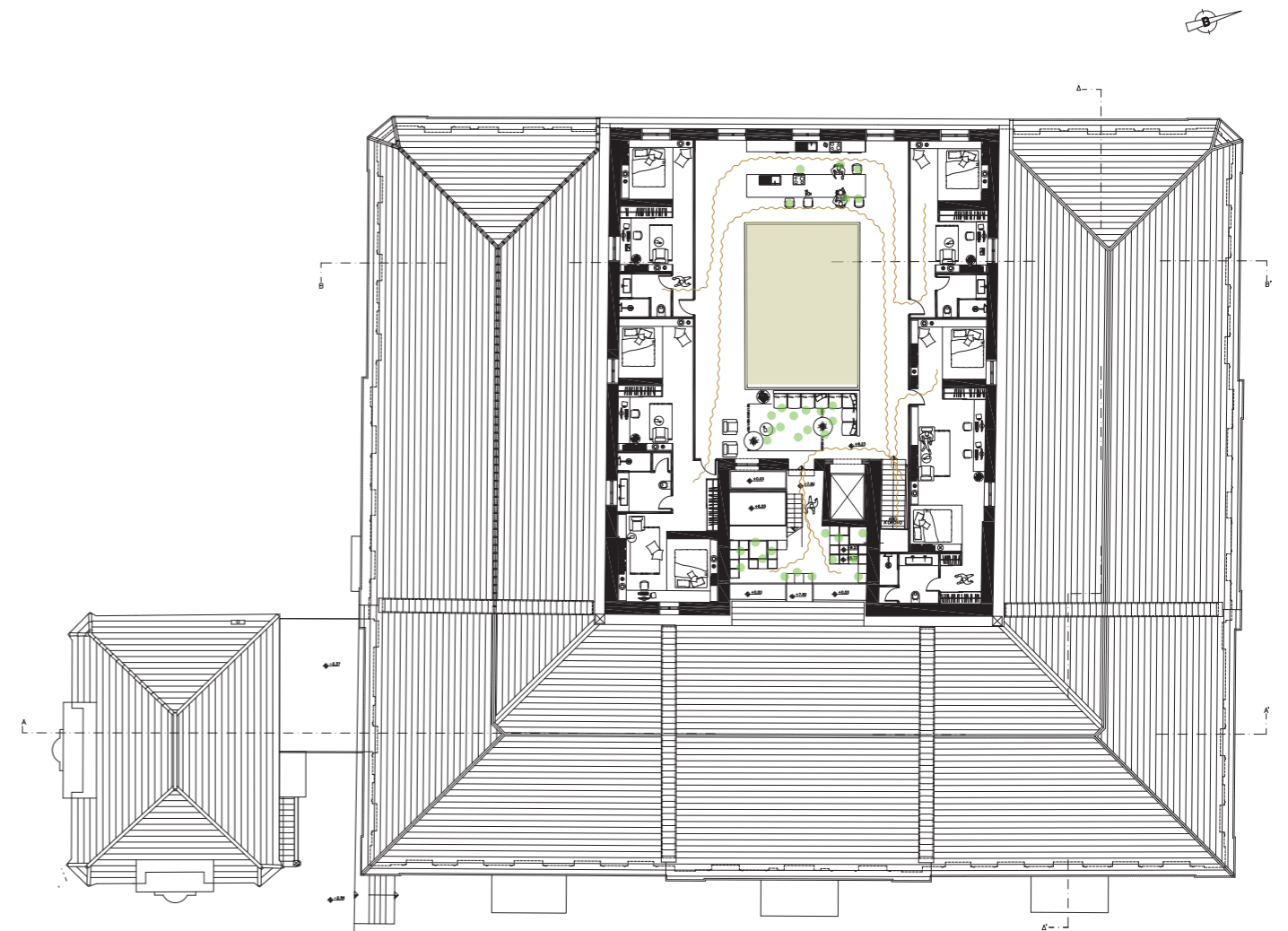
- Αίθρια
- Στάση
- Κίνηση

ΚΑΤΟΨΗ 1ΟΥ ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ

- Αίθρια
- Στάση
- Κίνηση

ΚΑΤΟΨΗ 2ΟΥ ΟΡΟΦΟΥ ΚΑΠΝΑΠΟΘΗΚΗΣ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

- Αίθρια
- Στάση
- Κίνηση

KENTPIKO AIOPIO

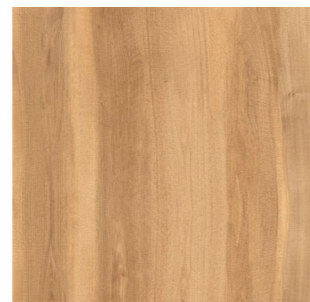

ΤΟΜΗ ΑΙΘΡΙΟΥ

Πυχάκια Ξύλινα

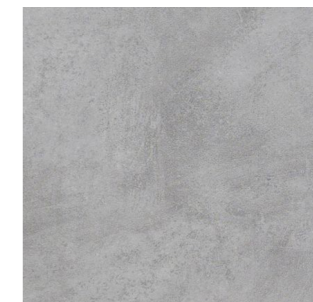
Ξύλο

Πέτρα

Μέταλλο

Σκυρόδεμα

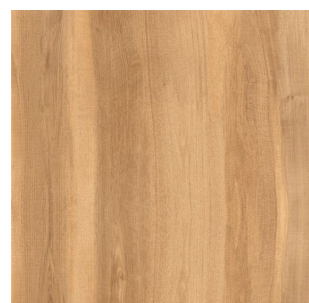

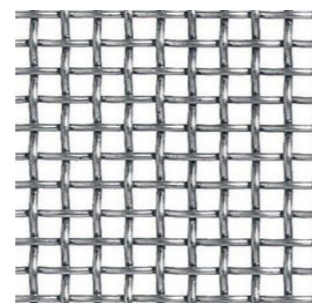

ΤΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ξύλο

Μεταλλικό Πλέγμα

Μέταλλο

Σκυρόδεμα

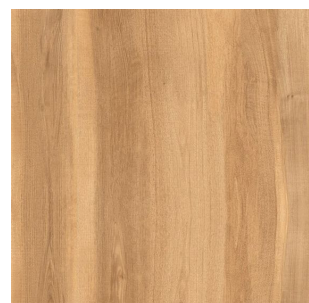

ΚΑΤΟΨΗ ΧΩΡΩΝ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

ΤΟΜΗ ΧΩΡΩΝ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

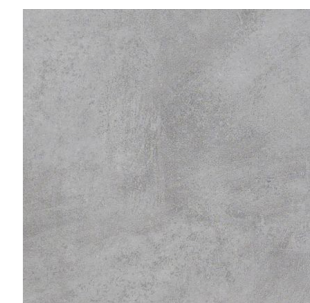
Ξύλο

Μεταλλικό Πλέγμα

Μέταλλο

Σκυρόδεμα

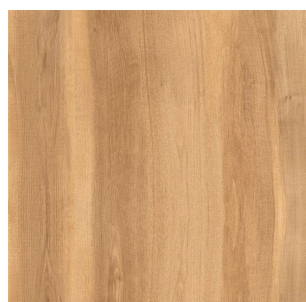

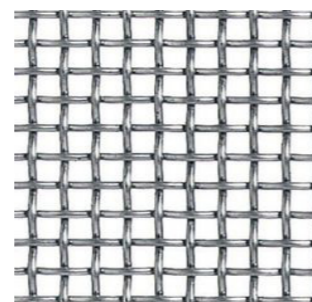

ΚΑΤΩΦΗ ΔΩΜΑΤΙΟΥ

Ξύλο

Μεταλλικό Πλέγμα

Μέταλλο

Σκυρόδεμα

5ο. κεφάλαιο

5.1 Βιβλιογραφία

1. Βάτσιου Παναγιώτα (2019), πτυχιακή εργασία : Λατρευτικά έθιμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
<https://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1401/Vatsiou%20Panagiota.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Δήμος Αγρινίου (2018), Καπναποθήκες
https://agrinio.gov.gr/agrinio/tourist_main_page.php?id=%CE%9A%CE%91%CE%A0%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%98%CE%97%CE%9A%CE%95%CE%A3
3. Κουρτίνα Μελαχροινή - Παύλου Ελπινίκη (2008), πτυχιακή εργασία: Η αρχιτεκτονική των καπναποθηκών στον Ελλαδικό χώρο, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
<https://wp.vidarchives.gr/wp-content/uploads/2022/05/%CE%97-%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%A4%CE%95%CE%9A%CE%A4%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%A9%CE%9D-%CE%9A%CE%91%CE%A0%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%98%CE%97%CE%9A%CE%A9%CE%9D-%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9D-%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%A7%CE%A9%CE%A1%CE%9F.pdf>
4. Μουσείο καπνού Αγρινίου (2019), Οι πρώτες καπναποθήκες Αφών Παπαστράτου, Εργασία, Λουκοπούλου Δήμητρα και Θεοδώρου Ελένης
<https://agriniotobaccomuseum.gr/tobaccostores-papastratou/>
5. Μαρία Ν. Αγγέλη (2019), Καπναποθήκες \ Συνεντεύξεις
<https://agriniotobaccomuseum.gr/kapanarothikes-xoroi-anthropoi/>
6. Γίτσα Πανταζή – Ναστούλη (2019), Καπναποθήκες : Ο κόσμος της εργασίας: Γυναίκες και άνδρες στην παραγωγή και επεξεργασία του καπνού.(Αγρίνιο 19ος-20ος αι.)
<https://agriniotobaccomuseum.gr/tobacco-museum/tobacco-stores-1/>
7. Ευθύμιος Ε. Ανδρικόπουλος (2007), πτυχιακή εργασία: Η Αρχιτεκτονική και η Πολεοδομία του Μεσοπολέμου στην πόλη του Αγρινίου, ΕΜΠ
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/17027?lang=el#page/1/mode/2up>
8. Βιομηχανικά δελτία απογραφής (2020), Καπναποθήκες Καμποσίωρα
https://vidarchives.gr/reports/2020_01_1068
9. Αριστίδης Μπαρχαμπά (2007), Καπνεργάτες οι κυνηγοί του ονείρου
<https://www.paratiritis-news.gr/news/aristeidi-barchaba-kapnergates-oi-kynigoι-tou-oneirou/>
10. Κωνσταντίνος Αθ. Μπαλωμένος (2016), Καπνοβιομηχανίες στην ανατολική Στερεά Ελλάδα και Εύβοια
<http://amfictyon.blogspot.com/2016/01/blog-post.html>
11. Έλλη Γαλατά (2021), Πτυχιακή εργασία : Οι Αποθήκες Παπαπέτρου στο Αγρίνιο, Γεωπονική σχολή Αγρινίου
<https://redlineagrinio.gr/others/102359-apothikes-papapetrou-agrinio-georoniki-sxoli-protasi-el-lis-galata>
12. Γίτσα Πανταζή Ναστούλη (2019), Καπναποθήκες
<https://agriniotobaccomuseum.gr/iliou-stores/?cn-reloaded=1>
13. Μαρία Ν. Αγγέλη (2019), Συνέδριο: Τοπική ιστορία και εκπαίδευση, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
<https://agriniotobaccomuseum.gr/kapanarothikes-papastratou-topoi-mnimis-istorias/>

14. Άρης Π. Λιακόπουλος, Edith Buchholz, Βασίλης Ρόιδος (2021), Συμμετοχή στο διαγωνισμό : “Φοιτητικές Εστίες - Φάση Β’ του Πανεπιστημίου Κύπρου”

<https://www.ktirio.gr/el/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%B-C%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%83/%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B-C%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CF%86%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B-5%CF%82-%CF%86%CE%AC%CF%83%CE%B7-%CE%B2%E2%80%99-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%B-C%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85>

15. Charged Voids (2021), student house

<https://www.dezeen.com/2021/03/23/chandigarh-student-housing-charged-voids-le-corbusier/>

16. Γιώργος Τσιπιδής (2022), Ανακαλύψτε τα κτίρια της πόλης: Κλινική Ανδρεάδη

<https://parallaximag.gr/thessaloniki-news/anakalypste-ta-ktiria-tis-polis-kliniki-andreadi>

17. Αθανασία Μπίδιου (2019), Θεσσαλονίκη: Φοιτητική εστία το διατηρητέο της κλινικής Ανδρεάδη

5.2 Πίνακας Εικόνων

1. Προσωπικό αρχείο (2023)

2.1, 2.5, 2.10, 2.26, 2.23, 2.24, 2.46, 2.47, 2.49

2.11 - 2.21

2.31 - 2.44

2.Εικόνες 1.15, 1.26, 2.25 σελ. 87, Ευθύμιος Ε. Ανδρικόπουλος (2007), πτυχιακή εργασία: Η Αρχιτεκτονική και η Πολεοδομία του Μεσοπολέμου στην πόλη του Αγρινίου, ΕΜΠ
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/17027?lang=el#page/92/mode/2up>

3. Εικόνες 1.21, 1.28, Δήμος Αγρινίου (2018), Καπναποθήκες

https://agrinio.gov.gr/agrinio/tourist_main_page.php?id=%CE%9A%CE%91%CE%A0%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%98%CE%97%CE%9A%CE%95%CE%A3

4. Εικόνες 1.5, 1.23, 1.24, Καπνεργάτες απεργοί στου Παπαστράτου (από το βιβλίο Α.Μπαρχάμπα, “Καπνεργάτες, Οι κυνηγοί του ονείρου”, Μάιος 2007)

5. Εικόνα 1.17, (2003), Καμίλο Νόλλα

Εικόνες 1.14, 1.31, Κουρτίνα Μελαχροινή - Παύλου Ελπινίκη (2008), πτυχιακή εργασία: Η αρχιτεκτονική των καπναποθηκών στον Ελλαδικό χώρο, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
<https://wp.vidarchives.gr/wp-content/uploads/2022/05/%CE%97-%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%A4%CE%95%CE%9A%CE%A4%CE%9F%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%A9%CE%9D-%CE%9A%CE%91%CE%A0%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%98%CE%97%CE%9A%CE%A9%CE%9D-%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%9D-%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%A7%CE%A9%CE%A1%CE%9F.pdf>

6. Εικόνα 2.3, Βιομηχανικά δελτία απογραφής (2020), Καπναποθήκη Παπαστράτου

https://vida-omada.blogspot.com/2020/01/blog-post_52.html?fbclid=IwAR3UtvRIWs42vZwwP3IKd-mL5gKDWt-J1pb0QgM3nPQJyeC5ijCyoQ5axXhY

7. Εικόνα 1.9, (2017), Συλλογή Νίκου Κουρτίδη (Nicourt), Η μεσοπολεμική αγορά του Αγρινίου

<https://www.agrinionews.gr/mesopolemiki-agora-tou-agriniou/>

8. Εικόνα 1.63, Αλέξιος Κατεφίδης, Από Μουσείο Εργασίας Αμβούργου

<https://agriniotobaccomuseum.gr/kapnapothikes-parapetrou-sto-agrinio/>

9. Εικόνες 1.28, 1.68, 1.75, Γιάννης Γιαννακόπουλος, Καπναποθήκη Παναγοπούλου

<https://agriniotobaccomuseum.gr/panagopoulos-storehouses/>

10. Εικόνα 1.72, Πάνο Καλτσά (2018), Μουσείο καπνού Αγρινίου

<https://agriniotobaccomuseum.gr/kapnologiko-institouto/>

11. Εικόνες 1.64, 1.73, Ρούλα Σιαδήμα

Εικόνες 1.67, 1.74, Κώστα Μπακογιάννη

Εικόνα 1.69, ομάδα facebook “Παλιό Παναϊτώλιο”

Εικόνα 1.65, Γιάννης Γιαννακόπουλος

Εικόνες 1.62, 1.70, 1.71, 1.66, Πάνος Καλτσάς

Καλλιέργεια, επεξεργασία καπνού, δεματοποίηση

<https://agriniotobaccomuseum.gr/tobacco-museum/tobacco-growing/>

12. Άρης Π. Λιακόπουλος, Edith Buchholz, Βασίλης Ρόιδος (2021), Συμμετοχή στο διαγωνισμό :

“Φοιτητικές Εστίες - Φάση Β’ του Πανεπιστημίου Κύπρου”

<https://www.ktirio.gr/el/%CE%BA%CF%84%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%B1/%CE%B-C%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%B5%CF%83/%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B-C%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%BD%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CF%86%CE%BF%CE%B9%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B-5%CF%82-%CF%86%CE%AC%CF%83%CE%B7-%CE%B2%E2%80%99-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%B-C%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%85>

13. Charged Voids (2021), student house

<https://www.dezeen.com/2021/03/23/chandigarh-student-housing-charged-voids-le-corbusier/>

14. Γιώργος Τσιπιδής (2022), Ανακαλύψτε τα κτίρια της πόλης: Κλινική Ανδρεάδη

<https://parallaximag.gr/thessaloniki-news/anakalypste-ta-ktiria-tis-polis-kliniki-andreadi>

15. Αθανασία Μπίδιου (2019), Θεσσαλονίκη: Φοιτητική εστία το διατηρητέο της κλινικής Ανδρεάδη

